

הקהילה הישראלית בארצות הברית: נכס לדיפלומטיה הציבורית של ישראל

אבנר גולוב

הקהילה הישראלית בארצות הברית: נכס לדיפלומטיה הציבורית של ישראל

אבנר גולוב

המכון למחקרי ביטחון לאומי, המשלב בתוכו את מרכז יפה למחקרים אסטרטגיים, הוקם בשנת 2006. למכון שתי מטרות מוצהרות: הראשונה היא לערוך מחקרים בסיסיים בנושאי הביטחון הלאומי של ישראל, המזרח התיכון והמערכת הבינלאומית, וזאת על פי אמות המידה האקדמיות הגבוהות ביותר, והשנייה – לתרום לדיון הציבורי ולעבודת הממשל בנושאים שנמצאים, או ראוי שיימצאו, בראש סדר היום הביטחוני של ישראל. קהל המטרה של המכון הוא דרג מקבלי ההחלטות, מערכת הביטחון, מעצבי דעת הקהל בישראל, הקהילה האקדמית העוסקת בתחומי הביטחון בישראל ובעולם, והציבור המתעניין באשר הוא.

המכון מפרסם מחקרים שהוא מצא כראויים לתשומת הלב הציבורית, תוך שמירה על מדיניות נוקשה של אי משוא פנים. הדעות המובעות בפרסומים הן של המחברים בלבד, ואינן משקפות בהכרח את עמדות המכון, נאמניו או האישים והגופים התומכים בו.

הקהילה הישראלית בארצות־הברית: נכס לדיפלומטיה הציבורית של ישראל

אבנר גולוב

אפריל 2018

מזכר 174

The Israeli Community in the United States: A Public-Diplomacy Asset for Israel

Avner Golov

תודה למועצה הישראלית-אמריקאית (Israeli-American Council), ובייחוד למנהלת הסניף בבוסטון נעמה אור ולמנכ"ל הארגון שוהם ניקולט, על הסיוע שהושיטו להוצאת המחקר לפועל, ותודה לגברת מיכל רותם על העזרה באיסוף החומרים ובכתיבת החיבור.

המכון למחקרי ביטחון לאומי (חברה לתועלת הציבור - חל"ץ)

חיים לבנון 40

ת.ד. 39950

רמת-אביב

תל-אביב 6997556

דוא"ל: info@inss.org.il

אתר המכון: <http://www.inss.org.il/he>

ISBN: 978-965-92659-8-5

כל הזכויות שמורות © אפריל 2018

עורך עברית: יואב תדמור

הביא לדפוס: משה גרונדמן

עיצוב גרפי: מיכל סמו קובץ ויעל ביבר, המשרד לעיצוב גרפי, אוניברסיטת תל אביב
עיצוב העטיפה: מיכל סמו קובץ, המשרד לעיצוב גרפי, אוניברסיטת תל אביב
תמונת השער: 'צופים' - ידידי תנועת הצופים בישראל, במצעד השנתי
Celebrate Israel Parade שמתקיים בארה"ב, ניו יורק, השדרה החמישית.
צולם ב-2 ביוני 2013 על ידי **Jewishfan From Boston**. מוצג ב-Flicker
(<https://www.flickr.com/photos/jewishfan/17152939055/in/album-72157651511454197/>)

תוכן עניינים

7	תקציר
9	מבוא: הקהילה הישראלית-אמריקאית: נכס לישראל?
17	על דיפלומטיה ציבורית – התפתחות המושג ותרומתו לפרקטיקה
25	הכלים שבארגון הדיפלומטיה ציבורית
29	הדיפלומטיה הציבורית של ישראל והקהילה הישראלית-אמריקאית
41	מקרה מבחן: הקהילה הישראלית בבוסטון
53	סיכום והמלצות
63	הערות

תקציר

1. השחיקה בתמיכה בישראל בקרב הציבור האמריקאי הליברלי ומיצובה של ישראל בלב המחלוקת הפוליטית בין הרפובליקנים לדמוקרטים עלולים לסכן את המשך קיומם של היחסים המיוחדים בין ישראל לארצות־הברית בטווח הבינוני והארוך.
2. כדי לשמור על הברית בין המדינות יש לפעול לביסוס הדימוי החיובי של ישראל בקרב הציבור האמריקאי, כך שיהיה עוגן להיפוך מגמת השחיקה בתמיכה בקרב קהל היעד הליברלי.
3. הקהילה הישראלית בארצות־הברית היא נכס בעל פוטנציאל תרומה רב למטרה הזאת: היא כוללת מספר רב של "שחקני שטח" שמעוררים בחברה הישראלית ובחברה האמריקאית, ולכן היא יכולה לגשר ביניהן.
4. לניצול הפוטנציאל הבלתי ממומש הזה מוצע כאן מודל להקמתה ולניהולה של קהילה ישראלית שתקדם סדר יום פרו־ישראלי שתכליתו לגשר בין ישראל לבין הציבור האמריקאי. המודל הזה מתבסס על העצמת הקהילה הישראלית בשלוש רמות:
 - **הרמה האישית:** הקניית ידע, כלים ומיומנויות לשיפור המסרים ולקיום דיאלוג עם קהלי יעד שונים.
 - **הרמה הקהילתית:** הקמת מנגנון המעודד מעורבות קהילתית ומוביל את הפעילות על בסיס מצפן קהילתי מוגדר והגברה של תחושת הקהילתיות.
 - **רמה בין־קהילתית:** קיום פורומים משותפים עם הקהילות היהודיות־אמריקאיות ועם גורמים פרו־ישראליים נוספים וכן קיום תהליכי למידה עם הנהגות של קהילות ישראליות אחרות.
5. למדינת ישראל יש תפקיד חשוב בניצול פוטנציאל התרומה של הקהילה הישראלית. התפקיד הזה צריך להתמקד בהעצמת הפעילות של הקהילה ובשיפור תהליכי הלמידה של הרשת הפרו־ישראלית:
 - **הקמת מערך** שמסייע לקהילה הפרו־ישראלית לקיים דיאלוגים ושותפויות עם קהלים ניטרליים – בתיאום עם מערך הפעילות המסכלת הקיים כיום.
 - **הקניית ידע מקצועי** לפעילים בתחום הדיפלומטיה הציבורית.
 - שילוב של **מנגנון היזון חוזר** לשם לימוד ושיפור של כלל הפעילות הפרו־ישראלית.

- קידום **מדיניות שתעודד נוכחות ישראלית** במרחבים חשובים המועדים יותר לאמץ מסרים אנטי־ישראליים (בני נוער, אוניברסיטאות העילית, הפקולטות למדעי החברה והרוח וללימודי המזרח התיכון).
- הגשת התובנות למקבלי ההחלטות בישראל באמצעות **מנגנון ייעוץ** למאבק באיום הדה־לגיטימציה – מנגנון שאינו קיים כיום.

מבוא:

הקהילה הישראלית-אמריקאית: נכס לישראל?

האתגר הישראלי בארצות-הברית: היפוך המגמה הקיימת

ב־2012 הצהיר ראש הממשלה בנימין נתניהו בדיון שקיים פורום ההסברה הלאומי כי "ישראל נתונה למתקפה של דה־לגיטימציה בניסיון לפגוע בחופש הפעולה של צה"ל ובזכות להגנה עצמית".¹ לדברי מבקר המדינה, למתקפה הזאת אחראים ארגונים בינלאומיים שמטרתם היא לערער את הלגיטימיות של ישראל להתקיים או לשמור על אופיה היהודי. לשם כך הם מסיתים נגדה ופועלים לחיזוק הדימוי שנוצר לה – של מדינה אלימה ומפירה סדרתית של החוק הבינלאומי.² ההגדרה של "מתקפת דה־לגיטימציה" אינה כוללת ביקורת על מדיניות ישראל וגם לא פעילות שמטרתה לשנות את המדיניות של ישראל בלי לאיים על קיום המדינה או על אופיה היהודי. "דה־לגיטימציה" היא ערעור זכותה של ישראל להתקיים באופיה הנוכחי.

בשנים האחרונות נמצאת בחזית הקמפיין האנטי־ישראלי תנועת החרם BDS (ראשי תיבות של Boycott, Divestment, and Sanctions: חרם, משיכת השקעות וסנקציות). מטרת התנועה היא להעצים את ההתקפות על הלגיטימיות של ישראל ולנצל אותן לקידום חרם נגד הכלכלה, החברה, התרבות והאקדמיה של ישראל כדי לאלץ אותה לשנות את מדיניותה ולהשלים עם פעולות שיסכנו את קיומה (למשל להסכים להשבת כל הצאצאים של הפליטים הפלסטינים לתחומה כך שישנו את יחסי הכוחות הדמוגרפיים בין האוכלוסייה היהודית לזו הפלסטינית).

מירושלים נבחנים לרוב איום הדה־לגיטימציה והפעילות האנטי־ישראלית במבט גלובלי – בניסיון לתת מענה לתופעה בכללותה ולמגמות התומכות בה. הראייה הרחבה הזאת אכן נחוצה להתמודדות עם האיום הרב־ממדי והרב־אזורי הזה. אולם המאמר הזה מבוסס על ההנחה שלצד הניתוח הגלובלי יש להתייחס לאיום הדה־לגיטימציה בארצות־הברית באופן ייחודי. יש לכך כמה סיבות:

ראשית, ארצות־הברית היא בעלת בריתה החשובה ביותר והקרובה ביותר של ישראל. הסיוע האמריקאי לישראל מתפרס על תחומים רבים – ביטחוניים, כלכליים

ודיפלומטיים – והוא חיוני לכלכלת ישראל, לצה"ל ולהגנה על מעמדה של ישראל בעולם. הפחתה משמעותית בתמיכה האמריקאית צפויה לגרום נזק רב לישראל – יותר מאשר אובדן תמיכה של כל מדינה אחרת.

שנית, הברית בין ארצות-הברית לישראל מושתתת – כפי שמסביר פרופסור אברהם בן-צבי – על שני נדבכים מרכזיים: הבסיס הערכי ("תבנית היחסים המיוחדים") ובסיס האינטרס הלאומי ("תבנית האינטרס הלאומי").³ הנדבך הראשון הוא תוצר של התפיסה שלפיה לחברה הישראלית ולחברה האמריקאית יש ערכים משותפים בהיותן חברות של מהגרים חלוצים שהצליחו – למרות תנאים פיזיים ופוליטיים עוינים – להקים כלכלה משגשגת ומשטר דמוקרטי-ליברלי. הנדבך השני הוא החפיפה בין האינטרסים הלאומיים של וושינגטון לבין האינטרסים הישראליים במלחמה נגד אויבים משותפים: במלחמה הקרה – נגד הגוש הסובייטי-ערבי, ולאחר קריסת ברית-המועצות – נגד איראן, נגד עיראק ונגד הטרור העולמי. פרופסור בן-צבי מדגיש שהברית האמריקאית-ישראלית תלויה בקיומם של שני הנדבכים. פגיעה בנדבך אחד עלולה להביא להחלשת הברית, ולבסוף אף לקריסתה, גם אם הנדבך השני נותר איתן.

זוהי הסיבה לכך שהיחסים המיוחדים בין המדינות לא הבשילו עד 1967. למרות הזהות בבסיס הערכי של שתי החברות, היה פער בין האינטרסים הלאומיים שלהן, שנבע מהתחרות בין ארצות-הברית לברית-המועצות על התמיכה בקרב העולם הערבי ששלט בשוק הנפט. לאחר מלחמת ששת הימים נותרה ישראל ללא בעלת ברית עקב החלטת צרפת להטיל עליה אמברגו, ואילו ארצות-הברית ויתרה על המאמץ להחליש את הקשרים בין מצרים וסוריה לבין הפטרון הסובייטי שלהן בשל החלטתן להדק את היחסים עם מוסקבה ולהיעזר בה כדי לשקם את נזקי המלחמה. רק אז, כאשר נוצר מפגש בין הבסיס הערכי לאינטרס הלאומי של ישראל ושל ארצות-הברית, הבשילה הברית לכדי יחסים אסטרטגיים ולאחר מכן לברית דה-פאקטו.

קמפיין הדה-לגיטימציה הבינלאומי עלול לערער את הברית האסטרטגית הזאת. ארגונים אנטי-ישראליים, שמנצלים את הביקורת על מדיניות ישראל – בעיקר כלפי הפלסטינים – כדי להשחיר את החברה הישראלית, מערערים את הבסיס ליחסים המיוחדים בין ישראל לארצות-הברית. גם אם הארגונים האלה ייכשלו בניסיונותיהם לכפות על ישראל ויתורים או לקדם חרם אמריקאי על ישראל, הרי הם מסכנים את הברית בעצם הפגיעה בבסיסה הערכי. למעשה, כבר היום נראה שהתעמולה של הארגונים האלה נופלת על אוזניים קשובות בקרב הציבור הליברלי בארצות-הברית – וזהו איום הולך וגובר על היחסים המיוחדים בין ישראל לארצות-הברית. מחקרי דעת קהל עדכניים אכן מצביעים על שחיקה דרמטית בתמיכה בישראל בקרב קהלים ליברליים, משכילים וצעירים בארצות-הברית.⁴ כך, למשל, לפי סקרים של מכון המחקר Pew, לא זו בלבד שקיימת שחיקה מתמדת באהדה לישראל בקרב הציבור

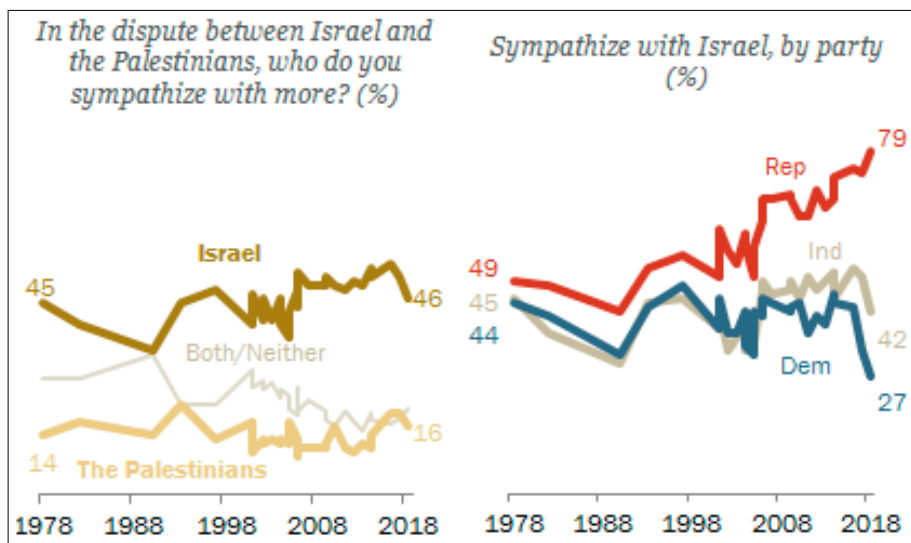
הליברלי, כיום היא נמוכה באופן משמעותי מהתמיכה של הציבור הזה בפלסטינים. נוסף על כך, כמעט כמחצית מהמשיבים (46%) הדמוקרטים בסקר האחרון שנעשה באוקטובר 2017 טענו שהנשיא טראמפ מעדיף יותר מדי את ישראל.⁵ רק כחמישית מהדמוקרטים (21%) טענו שמדיניותו מאוזנת.

סקרי Pew מצביעים גם על קיטוב חסר תקדים בין המחנה הדמוקרטי למחנה הרפובליקני בשאלת היחס לישראל: בעוד שתמיכת המחנה הרפובליקני נסקה מאז אסון התאומים ב-2001, התמיכה בקרב הדמוקרטים נמצאת בירידה מתונה, המקצינה בקרב הציבור הליברלי. המשמעות של המגמה הזאת היא שישראל נמצאת בלב המחלוקת הפוליטית בארצות-הברית. גם מסקרי Gallup עולה שישנה ירידה בתמיכה של הדמוקרטים בישראל ושמרחב הפער בין שתי המפלגות בנוגע ליחס כלפי ישראל (עם זאת יש לציין ששיעורי התמיכה בישראל על פי סקרי Gallup גבוהים יותר מאשר על פי סקרי Pew).⁶ במציאות הזאת יקשה מאוד על ישראל לשמור על היעד שהציבה לעצמה במשך שנים רבות: לבצר את התמיכה הדו-מפלגתית בה.

יתר על כן, הציבור הליברלי הולך וגדל בתוך המחנה הדמוקרטי בארצות-הברית, ושיעורו כיום קרוב ל-50%. הוא כולל בעיקר לבנים משכילים בני 18 עד 35, רבים מהם סטודנטים, כלומר פוטנציאל רציני להנהגה העתידית של המפלגה הדמוקרטית. הקבוצה הזאת ניצבת לצד קבוצות נוספות – כמו הנהגות אפרו-אמריקאיות ולטיניות – שגם להן זיקה חלשה כלפי האוכלוסייה האמריקאית הבורגנית.⁷ למעשה, הקהל הליברלי צפוי לכלול גם נתח נכבד מההנהגה היהודית בעתיד. מהסקר האחרון שעשה ארגון AJC (ראשי תיבות של American Jewish Committee) עולה שיותר מ-50% מיהודי ארצות-הברית מגדירים את עצמם ליברלים או נוטים לליברלים.⁸ המגמות האלה משתקפות גם במחקרים נוספים שנעשו בישראל, בין היתר של ד"ר אמנון כוורי ושל ארגון Brand Israel Group.⁹

מגמת השחיקה בתמיכה הליברלית בישראל תואמת גם את תוצאותיו של מחקר העומק שערכה חברת הייעוץ BAV (ראשי תיבות של Brand Asset Valuator), שעוקבת מאז 2004 אחרי המותג "ישראל" ואחרי תפיסתו בקרב הציבור האמריקאי. אף שמהמצאים עולה שבממוצע קיימת תפיסה מאוד חיובית של המותג "ישראל" (בדומה לאופן שבו נתפסות מדינות אחרות שנחשבות ל"מותג חזק" בעיני האמריקאים, כמו יפן, אנגליה, אוסטרליה וקנדה), הרי בחינה לעומק מלמדת על פערים משמעותיים באופן שבו נתפסת ישראל בקרב קהלים בעלי עמדות פוליטיות שונות באוכלוסייה האמריקאית.¹¹ באופן כללי, ההערכה לישראל הולכת ופוחתת ככל שנעים "שמאלה" על הציר הליברלי: מהרפובליקנים, לדמוקרטים, לדמוקרטים הליברלים. מהמודל של BAV עולה שישראל אינה קרובה לליבם של רוב הדמוקרטים (וקרובה עוד פחות ללב של הדמוקרטים הליברלים). לדברי הדמוקרטים שהשתתפו במחקר, הם חשים

עצמם מרוחקים מישראל. הגישה הזאת קיימת גם כלפי "מותגי המשנה" של ישראל – ירושלים ותל-אביב.

תרשים 1: התמיכה של הציבור האמריקאי בישראל ובפלסטינים בין 1978 ל-2017: תמיכה כוללת וחלוקה למפלגות (סקר של מכון המחקר PEW)¹⁰

באופן מסורתי, מתוך הקבוצות הליברליות האלה צומחות ההנהגות הפוליטיות (בדרך כלל של המפלגה הדמוקרטית), הכלכליות והאקדמיות שאחראיות לחינוך הדורות הבאים בארצות-הברית. גם אם הקבוצות האלה יימנעו מתמיכה בחרם על ישראל, ואף אם המגמה השלילית תיחלש, הבסיס הערכי ליחסים בין המדינות עלול להתערער כאשר הקבוצות האלה יהיו בהנהגה האמריקאית. כדי לחזק את הבסיס הזה יש צורך בהיפוך המגמה בקרב הקבוצות האלה. במילים אחרות, אם במדינות מערביות אחרות מניעת ההישגים של הפעילות האנטי-ישראלית מספקת כדי למנוע נזק דרמטי לישראל, בארצות-הברית יש צורך בהיפוך המגמה הקיימת.

בקרב הארגונים והישויות המקדמים פעילות פרו-ישראלית ישנן שלוש גישות משלימות להשגת השינוי הנדרש בדעת הקהל האמריקאית: הגישה הראשונה מתמקדת במחנה האנטי-ישראלי, ולפיה יש לבלום את התרחבות המחנה הזה שמבקש להפיץ את משנתו, לבסס את הדימוי השלילי של ישראל ולערער על עצם הלגיטימיות של מדינה יהודית. יעד של אלה המצדדים בגישה הזאת הוא לפגוע בפעילות נגד ישראל ולהפחית את היקפה ואת השפעתה. לשם כך – הם גורסים – יש להפחית את התמיכה שלה זוכה המחנה האנטי-ישראלי.

הגישה השנייה מתמקדת בחיזוק הפעילות הפרו-ישראלית. לפי הגישה הזאת, יש לעודד את תומכיה של ישראל לפעול כדי להגדיל את כוחו, את פעילותו ואת היקף חשיפתו של המחנה הפרו-ישראלי.

לפי הגישה השלישית יש להתמקד בקהלים שאינם פעילים כיום במאבק – בין אם הם נמנעים מלהביע את עמדתם בעד או נגד ישראל ובין אם אין להם עניין בסוגיה הזאת. המצדדים בגישה הזאת מבקשים להנגיש את השיח הישראלי לקהל לא-ישראלי אדיש כדי "לחסן" אותו מפני תעמולה אנטי-ישראלית מחד וכדי לחשוף אותו להיבטים אחרים של ישראל – מעבר לתחום המדיני-ביטחוני – מאידך. התחומים האחרים האלה – כמו תעשיית ההייטק הישראלית או הקולנוע, הספרות והמוזיקה הישראלים – עשויים להיות יותר רלוונטיים ומעניינים לקהלים האלה. כך ניתן יהיה "לחסן" אותם מפני מסרים אנטי-ישראליים ללא קשר ליחסם למדיניות של ישראל. אף אחת משלוש הגישות האלה אינה מספיקה לבדה כדי להוביל למהפך בדימוי של ישראל בחברה האמריקאית. לכן יש צורך לשלבן במסגרת אסטרטגיה כוללת שתכליתיה להשתמש בכל הכלים הקיימים כדי להוביל לשינוי המבוקש.

במסמך הזה נבחן פוטנציאל התרומה של הקהילה הישראלית בארצות-הברית, ומוצעות דרכים להפעלתה כדי לקדם את השינוי המבוקש באמצעות חיזוק הפעילות הפרו-ישראלית, ייעול הפעילות מול קהלים ניטרליים והפחתת היכולת של הקבוצות האנטי-ישראליות להתרחב. עד השנים האחרונות נותרה הקהילה הישראלית-אמריקאית בשולי המאבק באיום הדה-לגיטימציה והותירה את ההובלה להנהגת הקהילה היהודית בארצות-הברית. רק בשנים האחרונות החלה הקהילה הישראלית לפעול ביתר מרץ נגד ארגונים ונגד אנשים שפועלים לדה-לגיטימציה של ישראל. את הפעילות הזאת היא עושה במקביל לפעילותה של הקהילה היהודית.

בחיבור הזה נבחנת השאלה במה יכולה הקהילה הישראלית לתרום למאמץ הישראלי הכולל נגד קמפיין הדה-לגיטימציה ונגד הפעילות האנטי-ישראלית בארצות-הברית. כמו כן נבדקות שתי סוגיות נוספות: מה מעודד פעילות בקרב חברי הקהילה ומהם המחסומים המקשים על הפעלתם. התוצאה הסופית של החיבור הזו היא ניתוח מקיף של השאלה עד כמה יכולה הקהילה הישראלית להיות נכס מדיני במאבק נגד קמפיין הדה-לגיטימציה – מאבק שהוא עניינה המרכזי של הדיפלומטיה הציבורית הישראלית (שב־ישראל מוכרת יותר בשם "מערך ההסברה"). הניתוח הזה מבוסס על ההבנה שהמאבק בקמפיין הדה-לגיטימציה מנוהל על ידי רשת פרו-ישראלית, שבה ישראל היא רק אחד הגורמים הפועלים. לכן במקביל לגיבוש תובנות והמלצות כיצד למקסם את התרומה של ישראל לפעילות הרשתית ולהפחית את השפעתה השלילית, יש לבחון כיצד ניתן לשפר את פעילותם של הארגונים הפרו-ישראליים ברשת.

כבר בשלב הזה, עוד לפני הסקירה והניתוח, ראוי להביא את המסקנה המרכזית שעולה מהם: הקהילה הישראלית בארצות-הברית היא נכס הסברתי בלתי ממומש של הדיפלומטיה הציבורית הישראלית.

הקהילה הישראלית בארצות-הברית

מיהו ישראלי-אמריקאי, ומהי קהילה ישראלית-אמריקאית? אין מחלוקת על כך שישיראלי-אמריקאי הוא מי שנולד וגדל בישראל ומחזיק באזרחות ישראלית, אך מרכז חייו הוא בארצות-הברית. אולם ישנם חוקרים שטוענים כי ניתן להכליל בקבוצה הזאת גם אזרחים אמריקאים שחשים זיקה מיוחדת לישראל ורואים את עצמם חלק מהקהילה הישראלית בארצות-הברית.¹²

לפי ההגדרה הצרה ביותר, ישראלים-אמריקאים הם אזרחי ישראל שהתגוררו בישראל והיגרו לארצות-הברית וכן ילדיהם שהיגרו איתם. הגדרות רחבות יותר כוללות גם דור שלישי של צאצאים להורים ישראלים וכן אזרחים יהודים-אמריקאים המחזיקים באזרחות ישראלית וחשים זיקה עמוקה לישראל, אף שמעולם לא גרו בה ואינם מתכוונים לגור בה בעתיד. מובן כי ככל שההגדרה רחבה יותר, כך גדל מספרם של הישראלים-האמריקאים. בכל מקרה מדובר בקבוצה בתוך הקהילה היהודית ששומרת על זהות ישראלית לצד זו האמריקאית ומעורה בתרבות הישראלית ובחברה הישראלית. כך, למשל, מסקר שערכו ב-2015 חוקרים מאוניברסיטת ברנדייס בקרב הקהילה היהודית בבוסטון עולה כי לקהילה הישראלית שם ישנה הזיקה ההדוקה ביותר לישראל. זו באה לידי ביטוי, בין היתר, בקריאת חדשות מישראל, בביקורים בישראל ובקריאת ספרות ישראלית.¹³

לפי הערכות שונות, המתבססות על ההגדרות השונות, הקהילה הישראלית בארצות-הברית מונה בין 400 אלף ל-800 אלף איש.¹⁴ הקהילה הזאת מרוכזת בערים הגדולות, ובמיוחד בניו-יורק, בלוס-אנג'לס, במיאמי, בבוסטון ובשיקאגו. בני הקהילה הזאת אינם עשויים מקשה אחת: יש בהם, בין היתר, סטודנטים בודדים, זוגות שילדיהם נולדו והספיקו להתחנך כמה שנים בישראל וזוגות שילדיהם נולדו בארצות-הברית והתחנכו רק בה.

במהלך השנים הקימה הקהילה הישראלית ארגונים הפועלים בסקטורים שונים – בעיקר באקדמיה ובעולם העסקים. בעשור האחרון הוקמה "המועצה הישראלית-אמריקאית" (Israeli American Council), והיא לקחה על עצמה לגבש את הקהילה הישראלית בארצות-הברית ולהציב בראשה הנהגה. "המועצה הישראלית-אמריקאית" צמחה מתוך יוזמה משנת 2007 לגבש מנהיגות ישראלית בלוס-אנג'לס. החל מ-2013 החלה המועצה לפעול במדינות נוספות, וכיום יש לה עשרה מרכזים בארצות-הברית והיא פועלת בכ-27 מדינות.¹⁵

מבנה המחקר

בפרק הראשון מוצג תחום הדיפלומטיה הציבורית, ונידונה השאלה מה יכול להיחשב לנכס בתחום הזה, אף שמדובר בנושא חדש יחסית, שעדיין אין בו תשתית מושגית ברורה והסכמה רחבה בנוגע לעקרונותיו. בדיון מוצגות כמה גישות בנוגע לתחום הזה, ומוצגת לקורא הספרות הקיימת העוסקת בכך ואשר יכולה לשמש בסיס מושגי משותף לבחינת תרומתה הפוטנציאלית של הקהילה הישראלית-אמריקאית.

בפרק השני מנותחת התועלת הטמונה בהפעלת הקהילה הישראלית-אמריקאית במסגרת המאמצים של ישראל להיאבק בדה-לגיטימציה. כמו כן נסקרת בפרק הזה התפתחותו של מערך הדיפלומטיה הציבורית בישראל, חולשותיו ויתרונותיו, ונבחנת השאלה כיצד יכולה הקהילה הישראלית להשתלב במערך הזה ולסייע בסגירת פערים קיימים.

לאחר הדיון התיאורטי בצורך לשלב את הקהילה הישראלית במערך הדיפלומטיה הציבורית של ישראל נבחנת בפרק השלישי השאלה מהי הדרך הטובה ביותר לעשות זאת. הפרק כולל ניתוח של מקרה בוחן: הפעילות המאורגנת של הקהילה הישראלית בבוסטון. ממצאי הניתוח מאפשרים לבחון את ההשערות התיאורטיות ועשויים לשמש בסיס לדיון רחב יותר בנוגע להפעלת הקהילה הישראלית ברחבי ארצות-הברית, אף שמדובר בקהילה ישראלית ייחודית בארצות-הברית, בעלת מאפיינים השונים בחלקם מהמאפיינים של קהילות ישראליות אחרות במדינה. בחינת הממצאים והלקחים מהמחקר הזה במחקרי המשך תשפר את הידע ותגשים את ייעודו של המחקר הזה: לשמש בסיס לדיון רחב באופיה ובדרכים להפעלתה של הקהילה הישראלית בארצות-הברית במסגרת המאבק בקמפיין הדה-לגיטימציה.

בפרק החותם את החיבור הזה מסוכמים הממצאים המרכזיים העולים מהניתוח של מקרה הבוחן, ואלה נבחנים לאור הדיון התיאורטי ומשמשים בסיס למסקנות ולתובנות. בסיום הפרק מובאות המלצות ארגוניות להפעלת הקהילה והמלצות המופנות למדינת ישראל כדי שתוכל לממש את הפוטנציאל הגלום בשילוב הקהילה הישראלית במערך הפרו-ישראלי הקיים כיום. מהמסקנות עולה הצורך שישראל תפתח יכולות נוספות שאינן בשלות כיום ושחיוניות להשגת אחד מיעדיה המרכזיים בארצות-הברית: ביסוס התפיסה החיובית של ישראל בקרב הציבור האמריקאי כדי שתהיה עוגן לשינוי המגמה בקרב יעדים ליברליים. הניתוח מתייחס להפעלת הקהילה הישראלית בלבד, אולם הוא עשוי לסייע לישראל לקיים שיתוף פעולה אפקטיבי יותר עם מרכיבים נוספים ברשת הפרו-ישראלית, ובהם קבוצות שונות בקהילה היהודית המתאפיינות בזיקה לישראל.

על דיפלומטיה ציבורית - התפתחות המושג ותרגומו לפרקטיקה

דיפלומטיה היא אחד המקצועות העתיקים ביותר בעולם. משה רבנו, הסטרטגוס היווני פריקלס, פטרוס הקדוש, הנביא מוחמד והקיסר הראשון של סין, צ'ין שה חואנג, עסקו בדיפלומטיה לפני אלפי שנים. במחצית השנייה של המאה ה-20 החל התחום הזה להתפתח במהירות ולכלול אלמנטים חדשים. אחד האלמנטים האלה הוא הדיפלומטיה הציבורית. בפרק הזה מוסבר מהי דיפלומטיה ציבורית, מי עוסק בה כיום, מהם הכלים שלה, ואילו יעדים מנסים להשיג באמצעותה. אופיו התיאורטי של הפרק הזה מיועד לשמש מעין "דלת כניסה" לעולם חדש שנמצא עדיין בהתהוות הן מהבחינה המעשית והן מהבחינה הרעיונית. המסגרת המושגית המוצגת בפרק הזה חשובה הן כדי לפתח חשיבה ביקורתית בנוגע לתחום כולו והן כדי להעמיק את ההבנה של ההקשר שבמסגרתו נבחנת תרומתה של הקהילה הישראלית בארצות-הברית.

מהי דיפלומטיה ציבורית?

לפי הפרופסור להיסטוריה דיפלומטית, אלן הנריקסון, דיפלומטיה היא "ניהול מאורגן של יחסים בין מדינות".¹⁶ ליבת העיסוק הדיפלומטי, לפי הנריקסון, היא עשיית פעולות שמיועדות לקדם את המטרות של מדינה א' באמצעות השפעה על המדיניות של מדינה ב' (effectiveness) וניהול השיח בין המדינות בשם המדינה שאותה מייצג הדיפלומט (expressiveness). בקשה לתמיכה צבאית במאבק נגד אויב משותף היא דוגמה להיבט הראשון של עבודת הדיפלומט. גינוי פומבי של התקפה על מדינה אחרת הוא דוגמה להיבט השני.

בדומה לדיפלומטיה הקלאסית, גם הדיפלומטיה הציבורית היא כלי שבאמצעותו שואפים להשפיע על המדיניות של מדינות אחרות. אולם קיימים כמה הבדלים מהותיים בין הדיפלומטיה הקלאסית לבין הדיפלומטיה הציבורית שההגדרה שלה היא "תהליך שבו מדינה יוצרת תקשורת עם ציבורים זרים כדי להשיג את אהדתם ואת תמיכתם". לשם כך מנסה המדינה לקרב אליה את הציבורים האלה – לערכיה, למוסדותיה, לתרבותה, ליעדיה ולמדיניותה.¹⁷

ההבדל הראשון הוא שבעוד הדיפלומטיה הקלאסית מתאפיינת במשא ומתן בין נציגים רשמיים, בדיפלומטיה הציבורית הנציגים אינם מחויבים לשאת בתפקיד רשמי. עם זאת, גם נציגים רשמיים יכולים לעסוק בדיפלומטיה ציבורית ולהעביר מסרים לגורמים לא רשמיים. למשל, חברי כנסת ישראלים נפגשים עם חברי הקהילה היהודית בארצות־הברית במסגרת הדיפלומטיה הציבורית שמנהלת ישראל. דוגמה לדיפלומטיה ציבורית שנעשית באמצעות גורמים לא רשמיים היא פעילות ההסברה של צעירים מישראל שאותם שולחת הסוכנות היהודית מדי שנה לקמפוסים רבים בארצות־הברית. הנציגים האלה מייצגים את ישראל בדיונים שמתקיימים בקמפוסים. ויש גם נציגים לא רשמיים שפועלים באופן עצמאי, על דעת עצמם, כדי להגביר את התמיכה בארצם. דוגמה לכך היא ICC (ראשי תיבות של Israel on Campus Coalition) – ארגון שמאגד סטודנטים פרו־ישראלים שפעילים למען ישראל בקמפוסים האמריקאיים.

ההבדל השני בין הדיפלומטיה הקלאסית לדיפלומטיה הציבורית נגזר מההבדל הראשון: הדיפלומטיה הציבורית מאפשרת לקהלים שונים ומגוונים לעסוק בעשייה ציבורית. אין צורך להיות דיפלומט, שר או חבר כנסת כדי להשתתף בפעילות הדיפלומטית של ישראל. כך, למשל, סטודנטים שגויסו להיות שליחי הסוכנות לאוניברסיטאות ולקולג'ים בארצות־הברית משתתפים במאמץ הישראלי לצד הדיפלומטים ונבחרים הציבור הישראליים. דוגמה נוספת: אזרחים ישראלים שמשתתפים בפייסבוק סרטון הסברה שהפיק דובר צה"ל בעת משבר צבאי משתתפים בדיפלומטיה הציבורית של ישראל. ההבדל השלישי בין הדיפלומטיה הציבורית לזו הקלאסית הוא הכלים הדיפלומטיים שמפעילה כל אחת מהן והתהליכים שהן מחוללות. בדיפלומטיה הקלאסית מתקיים תהליך של ניסוח הסכמות והסתייגויות המוביל לנקיטת מדיניות רשמית בתוך זמן קצר יחסית לאחר ההגעה להסכמות. מהלכים דיפלומטיים מבשילים לרוב במהירות, וקל, יחסית, לראות את הזיקה בין התהליך הדיפלומטי לבין התוצאה שלו, לרבות ההשפעה שלו על מדיניות המדינה האחרת. לדוגמה, הקואליציה הבינלאומית שקמה נגד תוכנית הגרעין של איראן בימי נשיאותו של אובמה היא תוצאה ברורה של המאמצים הדיפלומטיים שהשקיעה ארצות־הברית.

לעומת זאת, בדיפלומטיה הציבורית מדובר לרוב בתהליך מתמשך של שכנוע ושל עיצוב דעות ותפיסות. במקרים נדירים הקשר בין המאמץ הדיפלומטי לבין השגת יעדיו – השפעה על מדיניות החוץ של מדינת היעד – הוא ברור ומהיר. נטען שדוגמה לכך היא הקמפיין שניהלה ברזיל באמצעות דיפלומטיה ציבורית כדי לעודד תירות למדינה באמצעות שינוי הדימוי שלה ממדינה מסוכנת למדינה בטוחה. הקמפיין נוהל במקביל לשני אירועי ספורט גדולים שאירחה ברזיל – אליפות העולם בכדורגל ב־2014 והמשחקים האולימפיים ב־2016 – וסביר להניח שאחת ממטרותיו הייתה למנוע מצב שאוהדי הספורט יימנעו מלהגיע לאירועים האלה בגלל חששם לביטחונם. ברזיל אכן

הצליחה להעלות את מספר התיירים המבקרים בה, אולם אי־אפשר לקבוע שמדובר בהישג של הדיפלומטיה הציבורית הברזילאית, שכן לגידול במספר התיירים תרמו עוד כמה גורמים, ואיש אינו יודע מהו חלקו של כל אחד מהם. בהחלט ייתכן שאוהדי ספורט החליטו להגיע לשני האירועים החשובים האלה ויהי מה – בלי שום קשר לדעתם על מצב הביטחון בברזיל. על פי הערכה אחרת הייתה זו דווקא התאוששות הכלכלה במדינה שהביאה להתאוששות התיירות אליה.

לסיכום, דיפלומטיה ציבורית היא תת־תחום בתחום הדיפלומטיה הקלאסית, וחלקה בה הולך וגדל. יעדיה אינם שונים מיעדי הדיפלומטיה הקלאסית: להשפיע על דעת הקהל ועל האליטה במדינה היעד כדי לשמר את אהדתה או כדי להטות את מדיניות החוץ שלה לטובת המדינה שעושה את המאמץ הדיפלומטי. התחום הזה בא לעולם כתוצאה משינויים פוליטיים שהתחוללו במאה השנים האחרונות ובעקבות שינויים טכנולוגיים שהתרחשו במיוחד בשני העשורים האחרונים ואשר הציבו בפני המדינות אתגרים מדיניים חדשים, אך גם יצרו להן הזדמנויות חדשות, כפי שמפורט בפרק הבא.

כך הפכה הדיפלומטיה הציבורית לנשק במלחמה הקרה

במהלך המלחמה הקרה שימשה הדיפלומטיה הציבורית לראשונה כלי בידי מדינה כדי להפיץ את האידאולוגיה שלה. ארצות־הברית וברית־המועצות הפכו את הדיפלומטיה הציבורית לכלי תעמולה במסגרת המאבק האידאולוגי והאסטרטגי ביניהן – בלי חשש שפעילותן זו תוביל להסלמה צבאית. כל אחת משתי המעצמות השתמשה בדיפלומטיה הציבורית כדי להגביר את השפעתה על הציבור של יריבתה ובדרך הזאת להחליש אותה. כך הגדיר גיפורד מאלון, לשעבר בכיר במשרד החוץ האמריקאי, את הסוג הזה של דיפלומטיה ציבורית: "תקשורת ישירה עם אנשים מחוץ למדינה כדי להשפיע על מחשבותיהם, כדי שאלה ישפיעו על ממשלותיהם".¹⁸ ההגדרה הזאת מתמקדת בתכלית של הדיפלומטיה הציבורית ולא בשאלת טבעו של הנציג הדיפלומטי. זאת כנראה בגלל התפיסה שהייתה אז שלטת ולפיה רק ממשלות משתמשות בפרקטיקות של דיפלומטיה ציבורית. בהגדרה הזאת מודגשים שני תהליכים כרונולוגיים: ראשית, מדינה א' יוצרת תקשורת עם ציבור במדינה ב' כדי לייצר תמיכה ציבורית במדיניותה ובאינטרסים שלה. שנית, הציבור במדינה ב' לוחץ על ממשלתו כדי שזו תאמץ מדיניות המשרתת את האינטרסים של מדינה א'.¹⁹

המונח "דיפלומטיה ציבורית" אומץ באופן רשמי בארצות־הברית ב־1970 והחליף את המילה "פרופגנדה" (תעמולה) כדי להסוות את הממד המניפולטיבי שלה. בתום המלחמה הקרה הגיעה ארצות־הברית למסקנה כי אין עוד מקום להשפיע על הזירה הבינלאומית באמצעות הדיפלומטיה הציבורית, ונדמה היה אז שהכלי הזה נדחק

חזרתה של הדיפלומטיה הציבורית

הדיפלומטיה הציבורית שבה בארצות-הברית למרכז הבמה המדינית לאחר אסון התאומים ב-11 בספטמבר 2001. בתגובה למתקפת הטרור, שלה היה אחראי ארגון אל-קאעידה, יצא הממשל האמריקאי למלחמה בטרור ובמסגרתה חידש את אסטרטגיית הדיפלומטיה הציבורית ואף הקצה לה משאבים רבים. מתכונתה הייתה שונה מבעבר, שכן יעדיה היו שאפתניים יותר מאשר בעבר: היעד הראשון שניסו להשיג באמצעותה היה חיסול הטרור הבינלאומי ושורשיו באמצעות מתקפה רעיונית, אידיאולוגית ודתית של המסרים הרדיקליים שהפיצו ארגוני הטרור האיסלאמיסטיים. במסגרת המאמץ הזה אף היה ניסיון לייצר נרטיב הפוך שנועד לקרב בין ארצות-הברית לבין הקהילות המוסלמיות ברחבי העולם.²¹ הקמפיין האמריקאי הזה בישר את חזרתה של הדיפלומטיה הציבורית, אולם מהות הפעילות הייתה שונה מזו שרווחה בימי המלחמה הקרה בעיקר בשל ההתפתחות המואצת של טכנולוגיות התקשורת בתחילת המאה ה-21.

ההבדל המהותי בין הדיפלומטיה הציבורית בזמן המלחמה הקרה לבין הדיפלומטיה הציבורית החדשה הוא הגורמים הפעילים בה. בעוד שבימי המלחמה הקרה היו אלה נציגים רשמיים שפנו אל הקהלים השונים במדינות השונות, הרי בדיפלומטיה הציבורית החדשה החלו גורמים שאינם ממשלתיים להשתתף גם הם במאבק למען השגת תמיכה במדינתם בקרב מדינות זרות.

למעשה, בדיפלומטיה הציבורית החדשה הותאמו עקרונות הדיפלומטיה הציבורית מימי המלחמה הקרה למציאות של המאה ה-21 שאותה עיצבו שתי מהפכות: מהפכת המידע, והמהפכה הדמוקרטית.²²

כשמדברים על "מהפכת המידע", הכוונה היא לפיתוחן של טכנולוגיות תקשורת חדשות, ובראשן האינטרנט ושידורי הכבלים והלוויין, שהרחיבו והאיצו את זרימת המידע וחיברו בין אנשים בכל העולם. הטכנולוגיות החדשות סיפקו את התשתיות הנחוצות ליצירת הרשתות החברתיות ששום גבול פיזי אינו חוסם אותן, כך שפרטים יכולים לקיים פעולות דיפלומטיות באמצעותן ולהקים קהילות וירטואליות המבוססות על מאפיינים משותפים או על יעדים משותפים.

כשמדברים על "המהפכה הדמוקרטית", הכוונה היא לקריסת הגוש הסובייטי ולהקמתן של חברות דמוקרטיות חדשות המושתתות על חופש המידע ועל נגישות המידע. השינויים הטכנולוגיים והפוליטיים עודדו מעורבות פוליטית של האזרחים במדינות רבות במגוון תחומים כמו בחירת השלטון, עיצוב המדיניות הלאומית והרחבת היחסים הכלכליים, התרבותיים והחברתיים עם גורמים זרים.

אומנם המדינה איבדה את המונופול על הקשר עם מדינות אחרות, אך בתמורה נפתחו בפניה הזדמנויות להשפיע על ממשלות זרות באמצעות תקשורת ישירה עם החברות האזרחיות שלהן ועם גופים כלכליים ופוליטיים חזקים שפועלים בהן ומשפיעים על

המדיניות הלאומית. כפי שממחיש הקמפיין האמריקאי נגד הטרור האסלאמי, ערוצי התקשורת החדשים יצרו גישה לאוכלוסיות המקומיות במדינות נחשלות שבהן השלטון המרכזי אינו מתפקד או אף מתפרק כמו ברבות ממדינות ערב לאחר "האביב הערבי": עיראק, לוב, תימן וכדומה. לדיפלומטיה הציבורית יש כלים להתמודד עם האיום הטמון בתהליכי הרדיקליזציה בקרב החברות הנחשלות האלה ולעודד רפורמות דמוקרטיות. עם זאת, אותם הכלים שמשרתים את הדיפלומטיה הציבורית של מדינות גם מאפשרים גם לארגונים רדיקליים כמו אל־קאעדה וארגון המדינה האסלאמית לפעול מחוץ לחברות שבהן התפתחו ולקיים תקשורת ישירה עם אזרחים במדינות אחרות. במיוחד ארגון המדינה האסלאמית הבין את הפוטנציאל של הכלים האלה והקים גופי תקשורת שנועדו לעודד אינדוידואלים במזרח התיכון ובמערב להתגייס לשורותיו או להוציא אל הפועל פיגועים בהשראת האידיאולוגיה של הארגון. המסקנה היא אפוא שכלי הדיפלומטיה הציבורית מאפשרים לארגוני הטרור לשפר את כושר הפעולה שלהם, אך בה בעת הם מאפשרים למדינות – גם חלשות וגם רבות עוצמה – לקדם את מטרותיהן בכלים לא צבאיים הנחשבים לעילים מאוד ולחסכוניים במיוחד. הכלים החדשים האלה הם חלק ממה שנהוג להגדיר כיום "עוצמה רכה" של מדינה.

על דיפלומטיה ציבורית ועל עוצמה רכה

עוצמה, לפי מייקל ברנט וריימונד דובל היא "היכולת של גורם א' לגרום לגורם ב' לנקוט דרך שאותה לא היה נוקט אילו לא ההשפעה של גורם א'".²³ בפוליטיקה הבינלאומית הקלאסית מקובל היה לחשוב כי הדרך של גורם א' להשפיע על גורם ב' היא באמצעות פיתוי (הבטחת גמול) או באמצעות הפעלה של עוצמה קשה (הפעלת כוח או איום להפעיל כוח). בפועל, הפוליטיקה הבינלאומית נוהלה באמצעות שימוש בשני הכלים האלה בו־זמנית (היא נודעה בשם "מדיניות המקל והגזר"). בדרך הזאת מאפשרת עוצמה קשה למדינות חזקות לפתור בעיות של ניגוד אינטרסים עם מדינות אחרות. דוגמה מובהקת להפעלת עוצמה קשה היא ההתנהלות של ארצות־הברית בעקבות פלישת עיראק לכוויית באוגוסט 1990. עם כיבוש כוויית איימה ארצות־הברית על סדאם חוסיין כי אם לא ייסוג ממנה מיד, יוטלו עליו סנקציות, ואם גם זה לא יביא לתוצאה הנדרשת – יגורש צבאו משם בכוח הזרוע. ב־17 בינואר 1991, לאחר שפקע האולטימטום האמריקאי, החלה מלחמת המפרץ הראשונה. היא הסתיימה בתבוסה מוחצת של עיראק ובנסיגתה המוחלטת מכוויית.

השימוש בעוצמה קשה להשגת יעדים מדיניים נחשב כיום – לפחות במערב – לפחות רצוי מבעבר מהבחינה המוסרית ולפחות יעיל מבעבר מהבחינה הצבאית והפוליטית. החולשה המוסרית שלו נובעת מהעובדה שהוא סותר את הערכים הליברליים של המערב שלפיהם יש לפתור סכסוכים בדרכים לא אלימות. המגרעת העיקרית שלו

מהבחינה הצבאית והפוליטית נובעת מכך שמלחמות מצטלמות "לא טוב": בעידן שבו זוויות המלחמה מגיעות לכל סלון בעולם המערבי מסתכנות ממשלות מערביות שיוצאות למלחמות באובדן מהיר של פופולריות ובקשיים הולכים וגוברים להשלים את המשימות הצבאיות.²⁴

את מקומה של העוצמה הקשה, שקרנה הלכה וירדה במערב, החלה לתפוס העוצמה הרכה. עוצמה רכה היא מכלול של אמצעים לא אלימים שמיועדים לשכנע גורמים אחרים לשתף פעולה כדי לקדם מטרות משותפות או ערכים משותפים. מילות המפתח בעוצמה רכה הן שכנוע ואטרקטיביות (של המדינה, של התרבות שלה, של הערכים שהיא מייצגת או של החזון שהיא מציגה).²⁵ כמו העוצמה הקשה, גם העוצמה הרכה מיועדת לקדם אינטרסים לאומיים, אולם, כאמור, מדובר בקידום אינטרסים באמצעות שיטות פעולה שבמהותן הן "רכות": אין בהן כפייה ואלימות אלא קידום של שיתוף פעולה מתוך רצון הדדי. ג'וזף ניי, שטבע את מונח "עוצמה רכה", הסביר כי ניתן להשפיע על המדיניות של מדינות אחרות באמצעות הפיכת המדיניות, הערכים, והחזון של המדינה השואפת להשפיע לאטרקטיביים.²⁶ עם זאת גרס ניי שהפעלת עוצמה רכה אינה בהכרח מוסרית יותר מהפעלת עוצמה קשה שכן היא יכולה לכלול שימוש במניפולציות שונות (כמו שכנוע באמצעות הצגת עובדות שגויות ומעוותות). במילים אחרות, אומר ניי, עוצמה רכה יכולה לעסוק ב"כיפוף מחשבות" (Twist Minds) בעוד שעוצמה קשה עוסקת בכיפוף ידיים (Twist Arms).

ניי מציע לאזן בין שתי הצורות השונות של הפעלת העוצמה הלאומית באמצעות הפעלה של מה שהוא מכנה "עוצמה חכמה".²⁷ מדובר בהפעלה משולבת של עוצמה קשה ושל עוצמה רכה כך שיתמכו זו בזו בצורה היעילה ביותר. כך, למשל, הציע ניי בדיון על המדיניות האמריקאית לאחר אסון התאומים להפעיל כוח צבאי וסנקציות כלכליות שיפגעו בטרור ויהרסו את תשתיותיו מחד גיסא, ומאידך גיסא להפעיל דיפלומטיה ציבורית ולהבליט את ערכיה החיוביים של ארצות-הברית בפני קהילות מוסלמיות מתונות. ניי סבור שעוצמה חכמה מיטיבה לגייס את הסקטור הפרטי ואת הארגונים הלא-ממשלתיים ולשתף אותם ביישום המדיניות לצד הגופים הממשלתיים. מדובר בהבדל מהותי וחשוב בין שני סוגי העוצמה: עוצמה קשה ננקטת בעיקר באמצעות גורמים רשמיים, ואילו עוצמה רכה מופעלת גם באמצעות גורמים וכלים אזרחיים פרטיים. נחמן שי הסביר ש"אחד היתרונות הבולטים של העוצמה הרכה הוא שישויות לא-מדינתיות יכולות להפעילה".²⁸ כתוצאה מכך החלו ישויות לא-מדינתיות לצבור עוצמה בינלאומית המבוססת בעיקר על העוצמה הרכה והפכו לגורמים משמעותיים בזירה הדיפלומטית הבינלאומית וביחסים בין מדינות. דיפלומטיה ציבורית, אם כך, היא כלי חשוב שמאפשר להעצים את העוצמה הרכה של המדינה, להחליש את עוצמתן של ישויות יריבות ולגייס גורמים מהחברה האזרחית כדי לקדם את המטרות האלה.

יש להבחין בין תחום הדיפלומטיה הציבורית הלקוח מעולם הדיפלומטיה לבין מושגים אחרים, שלעיתים מזוהים עם פעילות בתחום הזה. ישנה, למשל, אי-הבנה בנוגע להבדלים שבין דיפלומטיה ציבורית לבין פעילות של יחסי ציבור (PR). קיים דמיון בין שני המושגים הקשור לתכליתם: הניסיון להשפיע על התפיסות של אנשים בנוגע למדיניות שנוקטים הארגון או המדינה.²⁹ עם זאת, מדובר בשני מושגים שונים. איתן גלבוש מסביר כי ביחסי ציבור המטרה היא לפעול לשיפור התדמית של ארגונים שונים – ממשלתיים ולא-ממשלתיים – וכי בפעילות של יחסי ציבור עוסקות בעיקר חברות מסחריות.³⁰ במסגרת הדיפלומטיה הציבורית, לעומת זאת, עוסקים בעיקר כדי לקדם מטרות ממשלתיות. מי שעוסקים בדיפלומטיה ציבורית יכולים להיעזר בכלים וביכולות מעולם יחסי הציבור, אך מסגרת הפעילות שייכת לתחום הדיפלומטי. ישראל, למשל, פועלת לשיפור הדימוי שלה בקרב קהלי יעד שונים בעולם, ולשם כך היא משתמשת בכלים מתחום יחסי הציבור, אולם היא עושה זאת במסגרת קמפיין דיפלומטי שמטרתו היא להשפיע על המדיניות של ממשלות במדינות היעד כדי לקדם את האינטרסים שלה.

במילים אחרות: הטכניקות של יחסי ציבור הן תמיד דומות, אבל יש הבדל גדול בין היעדים של חברה מסחרית שעוסקת ביחסי ציבור לבין היעדים של מדינה שעוסקת בכך. ניתן להמחיש את ההבדל הזה באמצעות אחד המונחים המרכזיים ביחסי ציבור ובפרסום: "מיתוג". לפי איתן גלבוש, מיתוג הוא הקניית ממד רגשי למוצרים ולשירותים כדי שאנשים יוכלו להזדהות עימם.³¹ חברה מסחרית משתדלת להפוך למותג כדי להבטיח לעצמה את נאמנות הלקוחות שלה; גם מדינות משתמשות בטכניקות של מיתוג כדי לשפר את הזיקה בינן לבין קהלי יעד שונים, ובעיקר כדי לרכוש את אהדתם. כך, למשל, ישראל שואפת להפוך למותג בתחום הקדמה הטכנולוגית ("סטרט-אפ ניישן") כדי לרכוש אהדה ולקדם את כלכלתה. אולם בעוד שמיתוג מוצלח יכול להזניק חברה עסקית לגבהים, הוא אינו יכול להיות תחליף לדיפלומטיה ציבורית, אלא רק להיות חלק ממנה. אם להמשיך את הדוגמה שלעיל: מיתוג יכול להגביר את האהדה לישראל, אך אינו יכול לבדו "למכור" את מדיניות החוץ שלה.

דיפלומטיה ציבורית הלכה למעשה

דיפלומטיה ציבורית היא כלי להעצמת העוצמה הרכה של המדינה באמצעות הגברת התמיכה בה בקרב הציבור במדינת היעד. מטרתה היא להעמיק את הזיקה בין המדינה לבין החברה האזרחית של מדינת היעד, לחזק את ההשפעה על הציבור (ובאמצעותו על השלטון) ולהרחיב את הבסיס לשיתוף פעולה בזירה הבינלאומית. כדי להבין כיצד מתורגם הרעיון למדיניות בפועל יש לנתח את מגוון המטרות שניתן להשיג באמצעות דיפלומטיה ציבורית וכן את הכלים ואת האסטרטגיות שניתן להפעיל במסגרתה.

המטרות ששואפים להשיג באמצעות הדיפלומטיה הציבורית הן לטווח הקצר, הבינוני והארוך. בטווח הקצר שואפים להשפיע לאלתר על התנהגותם של גורמים אחרים בזמן משבר: מנסים להשיג מיד תמיכה של מדינות אחרות, לייצר דימוי חיובי ולפגוע בדימוי של היריב.³² בזמן עימות צבאי בעזה, למשל, תפעל הדיפלומטיה הציבורית של ישראל כדי לפגוע בדימוי של חמאס ובבסיס התמיכה הבינלאומית שלו ולמנוע ממנו לייצר מומנטום בדעת הקהל הבינלאומית שעלול יהיה לבוא לידי ביטוי בלחץ בינלאומי על ישראל ובמאמץ לפגוע ביכולתה לנהל את המערכה הצבאית.

לעומת המטרות לטווח הקצר, שהן תמיד בהקשר ספציפי וצר, הרי בטווח הבינוני מיועדת הדיפלומטיה הציבורית לשפר את מעמדה של מדינה בסוגיות מפתח שהיקפן גדול יותר ושמהייבות קמפיין נרחב ומאורגן כדי לחולל שינוי בגישת הציבורים במדינות היעד. דוגמה לכך היא הקמפיין של ישראל להפחתת התמיכה הבינלאומית בפעילות ובארגונים שמקדמים את ה־BDS.

לטווח הארוך מפעילה המדינה דיפלומטיה ציבורית כדי להגדיל את הזיקה של הקהלים במדינת היעד אליה ולהפחית את התנגדותם למדיניותה (או להגדיל את התמיכה בה ולהפחית את התמיכה ביריבותיה). דוגמה לכך היא המאמץ הממושך של ישראל להבאיש את ריחה של איראן – במיוחד במערב – כדי לבדדה ולהפחית את הסכנה האסטרטגית הנשקפת ממנה במאמציה להשיג נשק גרעיני, להתבסס בסוריה ולהפוך אותה לבסיס נוסף – יחד עם לבנון – לאיום על ישראל.

הכלים שבארגז הדיפלומטיה ציבורית

לפי ניקולס קול, דיפלומטיה ציבורית יכולה לבוא לידי ביטוי באחד או יותר מהאופנים הבאים: הקשבה, תמיכה, דיפלומטיה תרבותית, דיפלומטיית חילופים ושידורי חדשות בינלאומיים.³³

הקשבה (Listening) היא כלי שבאמצעותו יכולים המדינה או נציגיה לאסוף נתונים וללמוד על קהלי היעד במדינות אחרות. איסוף הנתונים, ניתוחם ותרגומם למגמות הוא קריטי כדי להחליט מהם קהלי היעד הרלוונטיים ביותר וכדי למקסם את יעילותם של ערוצי התקשורת בינם לבין המדינה. כך, למשל, ניתן ללמוד מהם אמצעי התקשורת היעילים ביותר עם הקהלים השונים, מהו הבסיס הערכי שלהם, מהי תפיסת העולם שאליה הם נחשפים, מהם העקרונות המוסריים שבהם הם דוגלים, מהם הנושאים שהכי מעניינים אותם, ומהי עמדתם הכללית בנוגע למדינה ולמדיניותה בנושאים שונים. למשל, בביקורו של נשיא ארה"ב דונלד טראמפ בישראל במאי 2017 הוא הקפיד להעביר את המסר שהוא מבין את החשש של ישראל מהטרור ומהאיום האיראני וכי בתקופת נשיאותו תפעל ארצות-הברית כדי למגר את שני האיומים האלה.³⁴ כמו נשיאים אמריקאים קודמים שיקף בכך הנשיא הבנה של התחושה הרווחת בישראל – בין היתר כתוצאה מתהליך של הקשבה בממשל האמריקאי.

תמיכה (Advocacy). מדובר במאמץ יזום של המדינה ושל נציגיה להשפיע על סדר היום של מדינות אחרות באמצעות קידום רעיון מסוים או מדיניות מסוימת בזירה הבינלאומית. בדרך הזאת ניתן להשפיע על השיח המתקיים במדינות אחרות ועל תפיסת אזרחיהן בנוגע למה חשוב, מה דחוף, מה מוסרי ומה מחייב פעולה. לדוגמה, תנועת החרם נגד ישראל מבקשת לקדם את מדיניותה בקרב קהלים שונים בעולם. לשם כך היא מבקשת להעלות את מדיניות ישראל כלפי הפלסטינים לסדר היום הציבורי, להציגה באור שלילי ולשכנע כי מדובר בבעיה דחופה הדורשת פעולה נגדית חריפה. התכלית של הקמפיין הזה היא לגרום לאזרחים ללחוץ על ההנהגות הפוליטיות במדינותיהם לתמוך בחרם על ישראל וכך לכפות על ישראל לעשות ויתורים לפלסטינים, בלי שהפלסטינים יצטרכו לעשות בתמורה ויתורים כלשהם.

דיפלומטיה תרבותית (Cultural Diplomacy) היא מאמץ לשווק את תרבות המדינה כדי לחבב אותה על קהלי היעד ולחזק את הזיקה שלהם למדינה. ההיגיון

העומד מאחורי הגישה הזאת הוא שהזדהות עם תרבות המדינה מגדילה את יכולת ההשפעה שלה. רשת מכוני גתה ללימוד גרמנית הפרוסים ברחבי העולם משמשים מרכזי הפצה של התרבות הגרמנית למדינות ולחברות זרות. לדיפלומטיה התרבותית חשיבות נוספת בכך שהיא מגשרת על פערים תרבותיים בין חברות שונות ובכך היא משפרת את הסיכוי שקהלי היעד יבינו את המסרים של המדינה מצד אחד ומצד אחר מפחיתה את הסיכון שנציגי המדינה ישגו בהתנהלותם מול קהלי היעד.³⁵ מדינה יכולה לחזק את קשריה עם קהלי היעד בעזרת נציגים לא רשמיים שלה ובהם אמנים ואנשי עסקים. כך, למשל, הופעות של להקת בת שבע או של עידן רייכל לצד הפעילות העסקית של חברת נטפים או מובילאיי עשויות לחשוף את קהלי היעד לתרבות הישראלית ולתעשיית ההיי-טק שלה ובכך לחזק את הדימוי שיש לה של מדינה מערבית מצליחה.

דיפלומטיית חילופים (Exchange Diplomacy) נעשית באמצעות חילופי משלחות אזרחיות כדי להביא לקירוב לבבות באופן כללי או כדי לקדם מטרות מדיניות ספציפיות. כך, למשל, הארגון Israel Institute תומך בחוקרים ובחברי סגל ישראלים כאשר הם נוסעים למשרת לימוד או מחקר בחו"ל. זאת בהנחה שהנוכחות הישראלית באוניברסיטאות זרות תחשוף את קהל היעד בהן לישראל ותחזק את הקשר עימה.

שידורי חדשות בינלאומיים (International News Broadcasting). הכוונה היא להפצת מידע ברדיו, בטלוויזיה וברשתות החברתיות כדי להעביר ולקבל מסרים מקהלי היעד. הכלי הזה מבוסס על ההנחה שהחדשות מספקות את בסיס הידע המרכזי של החברה האזרחית. לכן העברת מסרים באמצעות כמה מעצבי דעת קהל כאלה יכולה להשפיע על התפיסות של ציבורים רחבים. מהסיבה הזאת יש מדינות שמקימות חברת חדשות או תומכות בחברת חדשות קיימת. רשת אל-ג'זירה הקטארית היא אחת הדוגמאות המובהקות ביותר לחברת חדשות מדינית שהפכה לשופר של המדינה. חמשת הכלים חופפים ומשלימים זה את זה. כדי להשיג את מטרות הדיפלומטיה הציבורית ניתן להשתמש בהם בשלוש דרכים מרכזיות.

שלוש האסטרטגיות של הדיפלומטיה הציבורית

לרשותם של מי שמפעילים דיפלומטיה ציבורית עומדות שלוש אסטרטגיות מרכזיות לקידום מטרותיהם בטווח הקצר, הבינוני והארוך: מונולוג, דיאלוג ושיתוף פעולה.³⁶ האסטרטגיות האלה אינן באות האחת על חשבון האחרת ואף יכולות להשלים זו את זו. מונולוג מוצלח עשוי לעודד פתיחת דיאלוג, וזה עשוי בהמשך להתפתח לשיתוף פעולה פורה בין המדינה לבין קהל היעד. אף ששיתוף פעולה הוא האסטרטגיה המשוכללת ביותר בארגון הכלים של מפעילי הדיפלומטיה הציבורית, הוא אינו בהכרח פתרון הקסם האידיאלי מכיוון שהוא דורש הקצאת משאבים ומעורבות עמוקה יותר משאר האסטרטגיות. במקרים שבהם ניתן להשיג את היעדים באמצעות מונולוג או

דיאלוג, קרוב לוודאי שהמדינה תעדיף להסתפק בהם כדי להשקיע פחות משאבים מאלה שנדרשים כדי להשיג שיתוף פעולה. המבחן הוא אפוא של עלות-תועלת: המטרה היא להשתמש באסטרטגיה של דיפלומטיה ציבורית שתשיג את היעדים הנדרשים במחיר הנמוך ביותר.

מונולוג (Monologue) הוא תקשורת חד-צדדית שאותה ניתן לקיים בדרכים רבות: נאום, כרזות, הודעות לעיתונות, יצירות תרבות כמו סרטים, ספרים ושירה. מונולוג יכול להיות בסיס לדיאלוג ובהמשך לשיתוף פעולה בין מדינות. מונולוג מיועד לשכנע ציבור לתמוך ברעיון, בחזון או בהשקפה מסוימת. באמצעותו ניתן ללחוץ על הרמות הפוליטיות הבכירות במדינת היעד כדי להעלות נושא לסדר היום הציבורי או כדי להסירו.³⁷ נאומים של מנהיגים ישראלים בקונגרס האמריקאי הם דוגמה למונולוג שמטרתו היא לחזק את התמיכה בישראל ולרתום את החברה האמריקאית לקידום מדיניות אמריקאית התואמת את האינטרס של ישראל בנושאים מרכזיים. האתגר המרכזי ביצירת מונולוג הוא ב"תפירת" מסרים ובהעברתם באמצעות נציגים מתאימים שיהיו יעילים מול קהלי יעד שונים. כך, למשל, בישראל מתקיים דיון האם למקד את המסרים הישראליים קודם כול בנושאי חוץ וביטחון, הטעונים מהבחינה הפוליטית ואטרקטיביים לקהלים רחבים, או דווקא לקדם מסרים בתחומים חברתיים ותרבותיים, שהם טעונים פחות. מכיוון שמדובר בעיצוב המסרים הישראליים בלבד, למעשה מתמקד הדיון באסטרטגיית המונולוג הישראלי. המונולוג הוא כלי פשוט יחסית לשימוש מכיוון שהוא דורש תיאום רק בין גורמים מאותה המדינה. חסרונו העיקרי הוא יכולתו המוגבלת לבנות מערכות יחסים חדשות בין המדינה לבין קהלי היעד השונים ולשנות עמדות של יחידים שאינם תומכים במדיניות המדינה. כאשר צד אחד מוזמן למפגשים שבהם הוא מתבקש רק להאזין, מעורבותו היא מזערית. אם הוא אינו תומך מלכתחילה במסר של המדינה, הסיכוי לייצר אצלו זיקה למדינה או להשפיע על עמדותיו ועל תפיסתו קטן באופן משמעותי בהשוואה לסיכויי ההצלחה של אסטרטגיות שיתופיות יותר.

דיאלוג (Dialogue) הוא תקשורת דו-צדדית. במסגרת הדיאלוג נפגשים שני הצדדים – נציגי המדינה וקהל היעד – כדי להציג את דעותיהם, את עמדותיהם ואת תפיסותיהם בנוגע לנושאים מסוימים. מרטין בובר הבחין בין "דיאלוג טכני", שבו רעיונות ומידע מוחלפים בין אנשים, לבין "דיאלוג אמיתי", שבו מוכנים המשתתפים להקשיב לאחרים ואף פתוחים לשינוי דעותיהם.³⁸ שני סוגי הדיאלוגים יכולים לקדם ביעילות מדיניות ציבורית, אולם רק ב"דיאלוגים אמיתיים" נבנות מערכות יחסים עמוקות. כאשר צד חש שהצד האחר מעריך את דעותיו ומקשיב להן, גם הוא יהיה פתוח להקשיב ולבנות מערכת יחסים אישית. הקשר הבינאישני יעיל הרבה יותר מטעוץ משכנע כדי להשפיע על עמדותיו של קהל היעד ולגרום לו לשנות את דעתו או לתמוך

ברעיון חדש. עם זאת, לדיאלוג יש שני חסרונות בולטים: ראשית, לעיתים הוא נותר בגדר "דיבורים בלבד"; שנית, גם אם מצליחים לשנות באמצעותו דעות, הרי לא תמיד די בשינוי הדעה כדי להוביל לפעולה.

שיתוף פעולה (Collaboration). במקרים מסוימים עשויים מונולוג ודיאלוג לקדם הבנה והערכה הדדית בין המדינה לקהל היעד, אך הם כשלעצמם אינם תמיד מספיקים כדי לתרגם את התמיכה ואת הזיקה ללחץ על ההנהגה הפוליטית של מדינת היעד. לשם כך יש צורך בשיתוף פעולה. יש כמה צורות של שיתוף פעולה, ובהן פתרון קונפליקטים בין שני צדדים, פתרון בעיה משותפת, יישום חזון משותף וביצוע פרויקטים משותפים בתחומים ספציפיים. כך, למשל, במרס 2017 חתמה ישראל עם סין על מזכר הבנות לשיתוף פעולה בתחום הסביבה.³⁹ פרויקטים של שיתוף פעולה כוללים דיאלוג בין המשתתפים ובעלי העניין, זיהוי מטרות משותפות ויצירת מאגר מידע בנוגע לתוצאות הפעולה המשותפת כדי שישמש בסיס לפעולות משותפות נוספות ולחיזוק הקשר לטווח הארוך. שיתוף פעולה בין שני צדדים יוצר במקרים רבים כבוד הדדי ותמיכה הדדית. במסגרת שיתוף הפעולה נחשפים הצדדים לרבדים רבים שקיימים אצל עמיתיהם – מה שמאפשר להפעיל דיפלומטיה תרבותית. האמון שנוצר בין המשתתפים מחזק לרוב את הזיקה ביניהם, והשאפה היא שזו תקרין על הקשר בין המדינה לבין קהל היעד.

הדיפלומטיה הציבורית של ישראל והקהילה הישראלית-אמריקאית

בהמשך לדיון במסגרת התיאורטית של הדיפלומטיה הציבורית ועל בסיסה מוקדש הפרק הזה למערך הדיפלומטיה הציבורית בישראל בעשור האחרון ובמגמותיו העדכניות. בשנים האלה שינה המערך את צורתו וחווה תמורות שהרחיבו את תחומי אחריותו, אך החלישו את יכולתו לפעול. ובאופן ספציפי יותר: נוצר פער בין ההכרה בחשיבותו של איום הדיפלומטיה על ישראל לבין יכולתו של המערך הישראלי לספק לו מענה. מהסיבה הזאת עולה הצורך בפעילות של ארגונים לא-ממשלתיים "בשטח" באופן שתתמוך במאמצים המדיניים הרשמיים של ישראל. בהמשך נידונה תרומתה הפוטנציאלית של הקהילה הישראלית-אמריקאית למתן מענה לצורך של ישראל בארגוני שטח (grassroots) בארצות-הברית, בעלת בריתה האסטרטגית של ישראל. הפרק כולל דיון שעיקרו תיאורטי, והוא נועד לשמש תשתית למחקר האמפירי שמוצג בפרק שלאחר מכן.

התפתחותו של מערך הדיפלומטיה הציבורית בישראל בעשור האחרון

הדיפלומטיה הציבורית בישראל, או בשמה השגור "הסברה", היא מקרה מיוחד מכיוון שהיא אינה נדרשת לתת מענה לצרכים המאפיינים מדינות קטנות (בשטח ובאוכלוסייה). לפי מחקר מקיף שנערך במכון נאמן ופורסם ב-2009, "ישראל היא תמיד נושא למחלוקת (singled out); חווה משברים תכופים; מושכת אש; מטילה צל ענק הרבה מעבר לממדיה; תמיד נאלצת להיאבק על עמדותיה; בעלת מסרים רבים ומעט דימויים, בעוד שהיא זקוקה לדימויים שונים; רוויית היבטים בעייתיים (כמו הכיבוש וזכויות אדם); מתקשה להציג תכונות אטרקטיביות וזקוקה ללגיטימציה תמידית".⁴⁰ בארצות-הברית הדימוי של ישראל הוא בעיקר במונחים של עוצמה צבאית או של היותה ערש הציוויליזציה היודו-נוצרית (לקהלים בעלי זיקה חזקה לדת). כפי שתואר בפרק המבוא, מעמדה של ישראל הולך ונשחק בארצות-הברית – מה שמעצים את אתגריה של מערך הדיפלומטיה הציבורית שלה. לשחיקה הזאת במעמדה של ישראל יש כמה סיבות ובהן: היותה מזוהה יותר ויותר עם המפלגה הרפובליקנית – מה שפוגע בתמיכה הדו-מפלגתית שממנה תמיד נהנתה בעבר; מדיניותה כלפי הפלסטינים – מה שמרחיק ממנה את הקהל הליברלי; הקרע הפומבי ההולך ומתרחב בין ממשלת ישראל לבין

הקהילות היהודיות הלא-אורתודוקסיות (שהן בין 80% ל-90% מהקהילות היהודיות בארצות-הברית) בשל מחלוקות הנוגעות למעמדן של אותן קהילות לא-אורתודוקסיות בישראל. נוסף על האתגרים ועל המגבלות האלה נאלץ מערך ההסברה של ישראל להתמודד עם ליקויים ארגוניים שמקורם ב־60 השנים הראשונות לפעילותו. הכוונה היא בעיקר למבנה המבוזר שלו.

בספרו מלחמדיה מציג נחמן שי סקירה היסטורית מקיפה של מערך הדיפלומטיה הציבורית של ישראל.⁴¹ בששת העשורים הראשונים למדינה מדובר היה במערך שאינו ממוסד, ללא ראייה אסטרטגית כוללת ושאינו מותאם לאתגרי ההסברה שמולם ניצבה ישראל. עם זאת, גם בהיעדר הנחיה מלמעלה החלו תהליכים ששיפרו את היכולות של ישראל והביאו בסופו של דבר להבשלת היוזמה להקמת גוף ריכוזי ממוסד שאחראי לתחום ההסברה בישראל. כך, למשל, לצד המסבירים המסורתיים – צה"ל ומשרד החוץ – נוספו ארגונים רשמיים נוספים כמו שירות הביטחון הכללי, משרד הפנים, המשטרה והמוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים. אליהם נוספו ארגונים לא-מדינתיים שהחלו להשתתף בפעילות הדיפלומטית באופן וולונטרי וללא תיאום עם המדינה כמו NGO Monitor, שלקח על עצמו לנטר עמותות, או עמותת IsraAid המאגדת 35 ארגונים ישראלים שפועלים ביחד כדי להושיט סיוע בעת משברים הומניטריים בכל העולם. העיסוק הגובר בצה"ל בתחום התודעה והתקשורת, המשברים הביטחוניים שהולידו אתגרים וכישלונות בתחום ההסברה והצורך לשמר את הלגיטימציה לפעילות צבאית דחפו את מקבלי ההחלטות בישראל להקים מערך הסברה לאומי.

2007 הייתה למעשה נקודת מפנה במדיניות ההסברה של ישראל. לאחר מלחמת לבנון השנייה (2006) בחן מבקר המדינה את תפקודו של מערך ההסברה במהלך המלחמה ובדו"ח שפירסם הוא קבע שהמערך אינו מתואם ועתיר ליקויים תכנוניים-ניהוליים מהותיים.⁴² בדו"ח הוא המליץ להקים גוף על-משרדי במשרד ראש הממשלה שתפקידו יהיה לתאם את פעילות ההסברה ברמה הלאומית, להתוות את עקרונות הפעולה ולהוציא אותם לפועל בדפוסי עבודה מתוכננים וסדורים.⁴³ בעקבות פרסום הדו"ח החליטה הממשלה ב־8 ביולי 2007 להקים מערך הסברה לאומי שאותו ינהל מטה ההסברה הלאומי.⁴⁴ בפועל הוקם פורום הסברה לאומי הכולל את הגורמים הבאים: ראש מטה ההסברה הלאומי שבמשרד ראש הממשלה, דובר צה"ל, דובר המשטרה, נציג משרד החוץ להסברה, הדוברים של משרדי החוץ, הביטחון וביטחון הפנים, יועצי התקשורת במשרדים ונציגים של לשכת העיתונות הממשלתית.

ב־2009 נאלצה ישראל להתמודד עם הדו"ח של ועדת גולדסטון שבו הואשמה כי השתמשה בכוח מופרז במסגרת הלחימה במבצע "עופרת יצוקה". מדובר היה בוועדת בדיקה מטעם האו"ם, ואת הדו"ח שהפיקה אימצה העצרת הכללית של הארגון. הדו"ח של ועדת גולדסטון המחיש מהו המחיר של כישלון בתחום הדיפלומטיה הציבורית.

בתקריט המרמרה במאי 2010 – שבו מנע חיל הים ממשט של שש ספינות טורקיות לפרוץ את מה שכינו הפלסטינים "המצור על עזה" – זכתה ישראל להצלחה חלקית בלבד במאמציה לשכנע את העולם, ובייחוד את בעלות בריתה, שמהלכה היו מוצדקים ונכונים. במהלך הפשיטה על ספינת הדגל של המשט, המאווי מרמרה, התפתח עימות אלים שהסתיים בהריגתם של תשעה נוסעים ובפציעתם של כ-20 מהם. אף שבתחקירים שערכה ישראל התברר שכל ההרוגים ורוב הפצועים היו פעילי טרור בארגון ה-IHH, וכי אלה הפעילו אלימות קשה נגד חיילי צה"ל, הרי דעת הרוב בקהילה הבינלאומית הייתה שמדובר היה בהפרה ישראלית של החוק הבינלאומי ובדוגמה נוספת לכוח המופרז שמפעילה ישראל. פרשת המרמרה הייתה כישלון נוסף של הדיפלומטיה הישראלית והוכחה נוספת לצורך להקים מערך יעיל של דיפלומטיה ציבורית.

ב-2012 בחן מבקר המדינה את התנהלותם של גורמי ההסברה בפרשת המשט לעזה והצביע על ליקויים רבים שנמצאו גם בביקורות קודמות. הממצא המרכזי שעולה מהדו"ח הוא הפער בין הסמכות של מטה ההסברה ושל משרד החוץ – שהם הגופים המרכזיים האחראים לפעילות ההסברה – לבין יכולתם לעמוד ביעדיהם.⁴⁵ לתיקון המחדלים הציע המבקר "לגבש, לסכם וליישם בהקדם תוכנית חירום לאומית מקיפה לתיקון ולשיפור הדרוש במערך ההסברה הלאומי".⁴⁶ ההמלצה הזאת עדיין לא יושמה. לפי נחמן שי, סובל מטה ההסברה הקיים משני ליקויים מרכזיים: הראשון, לא מדובר במערך אלא בגוף במעמד נמוך יותר האחראי לתיאום ואינו יכול להנחות את הגופים הרלוונטיים; השני, העומד בראשו אינו עצמאי, ואין לו רקע מקצועי מתאים, אלא הוא משמש יועצו של ראש הממשלה לתקשורת.⁴⁷

מלכתחילה נבעה הקמתו של מטה ההסברה מהצורך לרכז את פעילות הדיפלומטיה הציבורית הישראלית, שבאופן מסורתי התחלקה בין שני משרדים: משרד ההסברה, שהיה אחראי להובלתו של מערך הדיפלומטיה הציבורית, ומשרד החוץ, המפעיל את מערך הדיפלומטיה הציבורית בחו"ל.⁴⁸ ב-2013 הסמיכה הממשלה את משרד התפוצות להוביל את הטיפול בגילויי האנטישמיות בחו"ל, במקביל לחטיבת התפוצות והדתות במשרד החוץ, האמונה על הטיפול באותו הנושא. כך, למעשה, הועמק אי-התיאום הבין-משרדי במערך הדיפלומטיה הציבורית בישראל. הבעיה הזאת החריפה לאחר החלטת הממשלה ליזום קמפיין נגד איומי החרם והדה-לגיטימציה בהובלת משרד אחר – המשרד לנושאים אסטרטגיים.

במקביל לשדרוג של מטה ההסברה קודם ניסיון למסד מנגנון שיתאם בין הגורמים השונים הפועלים נגד מסע הדה-לגיטימציה ונגד תנועת החרם, לרבות מערך ההסברה. בתהליך הזה איבד משרד החוץ, שעוסק בפועל במדיניות ההסברה בחו"ל, מהדומיננטיות שלו לטובת המשרד לעניינים אסטרטגיים. משרד ההסברה, שנסגר במתכונתו הישנה (שבה נקרא "משרד ההסברה והתפוצות") ב-2013, הוקם מחדש ב-2015 בתוך המשרד

לנושאים אסטרטגיים, ואז גם נקבע סופית שהוא יוביל את תחום הדיפלומטיה הציבורית מתוך ישראל. ב-2009, עם הקמתו מחדש של המשרד לנושאים אסטרטגיים, קבע ראש הממשלה כי הוא ימלא "תפקיד מרכזי בתיאום מאמצי הממשלה במאבק נגד הניסיון לפגוע בלגיטימציה של מדינת ישראל"⁴⁹. עם זאת נקבע כי הקמת המשרד לא תגרע מסמכויותיהם של משרדים אחרים האמונים על המשימה הזאת, ובראשם משרד החוץ. ב-2012 חולקו הסמכויות בין משרד החוץ, שקיבל אחריות לפעולות של ממשלת ישראל בחו"ל, לבין המשרד לנושאים אסטרטגיים, שהופקד על הפעילות בארץ. בדו"ח של מבקר המדינה מ-2015 נקבע שהסיכומים האלה לא יושמו.⁵⁰

ב-2013 הטיל ראש הממשלה את האחריות הכוללת להתמודדות עם מאמצי הדה-לגיטימציה על המשרד לנושאים אסטרטגיים.⁵¹ לפי ההחלטה, חויב משרד החוץ לפעול בתיאום עם המשרד לנושאים אסטרטגיים, ובפועל הוא הוכפף אליו⁵² – מה שהמשיך את מגמת השחיקה במעמדו של משרד החוץ. המגמה הזאת קיבלה גושפנקה בהחלטת הקבינט המדיני-ביטחוני, שלפיה המשרד לנושאים אסטרטגיים יהיה אחראי "להנחות, לתאם ולתכלל את הפעילות של כלל משרדי הממשלה ושל גופים אזרחיים בארץ ובחו"ל בנושא המאבק בניסיונות הדה-לגיטימציה של ישראל ובתנועת החרמות"⁵³. ההחלטה הזאת התקבלה אף שמשרד החוץ נותר הגוף המרכזי הפועל מחוץ לגבולות המדינה. בדו"ח המבקר הודגש שמשרד החוץ עדיין נהנה מיתרונות תפעוליים ברורים שיכולים לחזק את הפעילות הממשלתית בתחום הזה, לרבות הפריסה התשתיתית על פני 106 נציגויות ברחבי העולם והיכרות חברתית ותרבותית מעמיקה ורבת שנים עם הלך הרוח של התושבים בכל אחת ממדינות השירות. היכרות כזאת היא חיונית לניהול מערכה אפקטיבית נגד ה-BDS. יתרון נוסף שיש למשרד החוץ הוא הנגישות הבלתי אמצעית שיש לנציגיו בחו"ל, בין היתר לשותפים מקרב ארגונים אוהדים ולגורמים עמיתים.⁵⁴

מעריך הדיפלומטיה בחו"ל ומעריך הדיפלומטיה הציבורית בארץ, המשויכים למשרד החוץ, נחלשו, ורמת התיאום שלהם עם המשרד לנושאים אסטרטגיים אינה גבוהה, אף שהוא מוביל את המאבק בדה-לגיטימציה. היעדר התיאום הוא טעות שכן מערכי משרד החוץ נבנו בהדרגה ולאורך זמן – מה שהופך אותם למתאימים במיוחד למאפיינים העכשוויים של הפעילות בזירה הבינלאומית.

"הסברה 2.0"

הקמתו של מערך הסברה לאומי ביטאה את ההבנה שדעת הקהל הבינלאומית הפכה לזירת התגוששות נוספת שבה מבקשים אויביה של ישראל לנצל את הביקורת על מדיניותה כדי לבסס את הדימוי השלילי שלה ולערער על זכותה להתקיים במתכונתה הנוכחית. מאז 2005 זוכים מאמצי הדה-לגיטימציה לתמיכתה של תנועת ה-BDS שמטרתה היא להביא להחרמת ישראל (Boycott), להטלת סנקציות עליה (Sanctions)

ולמשיכת השקעות ממנה (Divestment). תנועת ה-BDS פועלת לא רק להחרמה של מוסדות המדינה, אלא גם של גופי תרבות ומדע ואפילו של גורמים עסקיים פרטיים. בשל חומרת האיום הוחלט במשרד החוץ להתאים את פעילות ההסברה לאיום ולתנאים החדשים של זירת המאבק על דעת הקהל הבינלאומית. במסגרת הזאת יושמו שלוש רפורמות מרכזיות:

1. הסברה אונליין: גופי ההסברה הישראליים החלו להפיץ את מסריהם בפלטפורמות החדשות – הרשתות החברתיות כמו פייסבוק, יוטיוב וטוויטר – ובמגוון שפות בהתאם לקהלי היעד. במסרים מוסברת מדיניות ישראל, נחשפים מניפולציות ושקרים שמופצים במסגרת הפעילות האנטי-ישראלית, ומוצגים היבטים נוספים של החברה הישראלית שאינם שנויים במחלוקת. לניהול ההסברה במדיה החברתית הוקמה במשרד החוץ החטיבה לדיפלומטיה דיגיטלית האחראית לפיתוח השימוש בכלי המדיה החדשים לשם הפצת הנרטיב הישראלי בעשרות שפות. כמו כן הוקמה בו היחידה לדוברות ערבית.

2. נוסף על הפעילות הממסדית שולבו במערך ההסברה ארגונים ואנשים שלא מהממסד כדי לחזק את אמינות המסרים הישראליים. ב-2009 החל משרד החוץ לבחון את האפשרות לצרף אזרחים ישראלים ויהודים מהתפוצות למערך הדיפלומטיה כדי שיסייעו להפיץ את המסרים של ישראל. המהלך הזה נועד להגביר את האמינות של המסרים הישראליים ולאפשר להגיע אל קהלים חדשים שלא תמיד קשובים למסרים של הגורמים הרשמיים. במסגרת הזאת קודמו שני פרויקטים:

הפרויקט הראשון נקרא "מסבירים ישראל" (באנגלית הוא נקרא "Presenting Israel") ונועד להיעזר בכשלושה מיליון הישראליים שטסים לחו"ל בכל שנה כדי שייצגו את המדינה לצד שותפים שיגויסו מהתפוצות. היעד של התוכנית היה להקים רשת של "סוכנים" פרטיים שמסונכרנת ומנוהלת על ידי משרד החוץ באמצעות אתר אינטרנט שיספק מידע לפעילים במגוון שפות. נוסף על כך נבחרו קבוצות שקיבלו הדרכה מקצועית ואימונים שהכשירו אותן לייעודן. לפי שי אטיאס, לשעבר מנהל מחלקת ההסברה במשרד התפוצות, הפרויקט הצליח מעל המצופה. כך, למשל, יותר משלושה מיליון גולשים ביקרו באתר של הפרויקט בין פברואר 2010 ליולי 2012, ויותר מ-100 אלף ספרוני הדרכה חולקו לישראלים בנמל התעופה בן-גוריון. אטיאס אומנם מספק נתונים מרשימים בנוגע לפעילות שהפרויקט קידם, אך אינו מתאר את האפקט של הפעילות הזאת, ולכן קשה להעריך האם ההצלחה בגיוס אזרחים למערך הדיפלומטיה הישראלית שיפרה את מעמדה הבינלאומי של ישראל. עם זאת יש להדגיש כי חשיבותו של הפרויקט הזה היא קודם כול הצלחתו לגייס אזרחים למערך דיפלומטיה שאותו מפעילה המדינה.

ההצלחה של פרויקט "מסבירים ישראל" עודדה את השקתו של פרויקט אזרחי נוסף שניתן לו השם "Faces of Israel". במסגרת הפרויקט הזה נשלחו משלחות של ישראלים לקמפוסים נבחרים בצפון אמריקה. המשלחות כללו ייצוג של כלל החברה הישראלית, לרבות נציגים מהקהילה הלהט"בית וכן מהאוכלוסייה הערבית והאתיופית בישראל. המשלחות עברו הכשרה מיוחדת כדי להראות את "הפרצוף האמיתי" והמגוון של החברה הישראלית. לפי אטיאס, התוכנית חשפה את המשלחות ליותר מ־2,000 סטודנטים מקהלים שונים בארצות־הברית ובקנדה ויצרה בסיס לשיתוף פעולה עתידי בקמפוסים.⁵⁵

ההצלחות של שני הפרויקטים האלה עודדו השקעה נוספת ביוזמות לשיתוף אזרחים במערך הדיפלומטיה הציבורית של ישראל כמו "תגלית" ו"מסע", שבמסגרתן מוטסים סטודנטים אמריקאים צעירים לישראל, ו"ישראל מתקוונת אליך", שנעשית בשיתוף רשת החינוך אורט, ומטרתה היא לעודד תלמידי תיכון ישראלים להשמיע את קולם ברשתות החברתיות בנוגע לסוגיות שמטרידות אותם. דוגמאות נוספות הן שיתוף הפעולה עם חברת אל על, שבמסגרתו נשלחים הצוותים שלה, בעת שהם נמצאים בין הטיסות בחו"ל, לספר את סיפוריהם האישיים בפני הקהלים המקומיים, ו"חדר המצב" שהוקם במרכז הבינתחומי בהרצליה במהלך הלחימה בעזה ב־2012 וב־2014 והפיץ תכנים פרו־ישראליים ברשתות החברתיות. הפרויקט הפך לקבוע במסגרת התוכנית "Act.IL", ובמהלך 2017 החלו לפעול חדרי מדיה ראשונים מחוץ לישראל – בבוסטון ובניו־ג'רזי.⁵⁶

3. במסגרת התאמתה של אסטרטגיית התקשורת לקהלי היעד שינתה ישראל את מסריה כך שיהיו יותר אפקטיביים בקרב קהלי יעד ליברליים. כך, למשל, ניתנה הנחיה לאפשר ביקורת מוגבלת על מדיניות ישראל לאחר שהושגה הסכמה על עצם זכותה של ישראל להתקיים. הגישה הזאת החליפה את הגישה הקלאסית במערך ההסברה הישראלי שקידמה בחירה דיכוטומית: בעד או נגד ישראל. הגישה החדשה הזאת נועדה להתאים את המסרים לציבורים דמוקרטיים המאמינים בפלורליזם ובביקורת. דוגמה נוספת היא שימוש בציטוטים פרו־ישראליים של מנהיגים ושל הוגים ליברלים כמו מרטין לותר קינג כדי לחזק את הקשר עם הציבור הליברלי. במקביל הושק פרויקט "Brand Israel" שתכליתו היא להציג היבטים חיוביים של ישראל שאינם קשורים לנושאי חוץ וביטחון. לרוב ההיבטים האלה פחות ידועים לציבורים במדינות המערב והם בסיס נוח יותר להזדהות מאשר הסוגיה הפלסטינית שהיא דומיננטית בסיקור הבינלאומי של ישראל. כך, למשל, מודגשים ההצלחה של ישראל בתחום ההיי־טק, הסיוע ההומניטרי שמושיטה ישראל באזורי אסון, התרומה של ישראל למדע ולרוח, הפלורליזם בישראל וכדומה.⁵⁷

מניתוח התמורות במערך הדיפלומטיה הציבורית של ישראל עולה הצורך להפעיל ארגונים ב"שטח" באופן שימשיך לשפר את הרפורמות שנעשו עד כה. מדובר במגמה שתואמת את השינויים בזירה הבינלאומית, את האתגרים החדשים שהיא מציבה, את ההזדמנויות שהיא מייצרת וכן את המגמה הקיימת במערך ההסברה של ישראל. הצורך להפעיל ארגונים ב"שטח" אף מועצם בשל הביזור והיעדר התיאום הארגוני בין המשרדים האחראים להיבטים השונים שבפעילות הדיפלומטית הישראלית. היחלשות של משרד החוץ ומגבלותיו של המשרד לנושאים אסטרטגיים לפעול בחו"ל מגבירות את הצורך בשילוב מוגבר של גורמים אזרחיים מ"השטח". זהו ההקשר הארגוני הרחב שבמסגרתו יש לקיים את הדיון על עירוב הקהילה הישראלית בארצות-הברית בפעילות הדיפלומטית.

הקהילה הישראלית-אמריקאית בשירות הדיפלומטיה הציבורית של ישראל

בפעולות הדיפלומטיה הציבורית של ישראל ניכרות שלוש מגמות: התחזקות ההבנה בקרב מקבלי ההחלטות בישראל בנוגע לרצינותו של איום הדה-לגיטימציה; היחלשות יכולתם של המוסדות הרשמיים לפעול בקרב קהלים זרים; הביקוש הגובר לשיתופי פעולה עם גורמים לא-רשמיים במסגרת הקמפיינים הדיפלומטיים. החיבור של שלוש המגמות האלה מצביע על פוטנציאל התרומה של ארגונים מקומיים שפועלים בתיאום עם מערך הדיפלומטיה הציבורית של ישראל. בארצות-הברית בולטת במיוחד ההזדמנות לגייס את תרומתה של הקהילה הישראלית המתגוררת שם.

באופן כללי, מעורבותה של הקהילה הישראלית בארצות-הברית משתייכת לתחום הדיפלומטיה הציבורית החדשה ובאופן ספציפי מדובר בדיפלומטיית אזרחים (Citizen Diplomacy). לדיפלומטיה מהסוג הזה יש שתי הגדרות מרכזיות. בצורתה הרחבה דיפלומטיית אזרחים כוללת את כל האזרחים המעורבים ביחסים בין חברות ובין מדינות.⁵⁸ מדובר למעשה בהגדרה סובייקטיבית של המושג: האזרח נחשב לדיפלומט אם בעיני עצמו הוא נציג של המדינה, ולהערכתו פעולותיו תורמות למאמצי הדיפלומטיה הציבורית. ישנה הגדרה צרה יותר שלפיה משתייכים למערך הדיפלומטיה הציבורית רק מי שגויסו פורמלית לכך על ידי המדינה.⁵⁹ במילים אחרות, אזרח ייחשב לדיפלומט רק אם המדינה רואה בו דיפלומט. בעיני מי שאימצו את ההגדרה הצרה, פעולות אזרחיות מקבילות שנעשות על בסיס התנדבותי, ללא תיאום רשמי עם המדינה, הן דיפלומטיה באמצעות תרבות (Cultural Diplomacy) או ניסיון לקדם שיתוף פעולה תרבותי. הכוונה היא לפעולות כמו חילופי סטודנטים, קידום מחקרים מדעיים משותפים וקיום כנסים בינלאומיים.

דוגמה מפורסמת לגיוס אזרחים לפעילות דיפלומטית על ידי המדינה היא ההחלטה של הנשיא אייזנהאואר לזמן אזרחים אמריקאים וסובייטים לדיון ביחסים בין שתי

המדינות בכנס דארטמות' (1959). הפגישות האזרחיות האלה המשיכו להתקיים, ובשנות ה-80 של המאה הקודמת הפכו לפגישות סדירות ורשמיות בין המדינות באמצעות נציגים אזרחיים שהעלו לדיון נושאים הקשורים ישירות למדיניות של שתי המדינות וכללו מסרים שמקורם היה בגורמים רשמיים. קונלי וביירינק טוענים שארצות-הברית מיישמת דיפלומטיה אזרחית בעיקר מול מדינות שאיתן אין לה קשרים רשמיים חזקים כמו צפון-קוריאה היום וברית-המועצות במהלך המלחמה הקרה.⁶⁰

המקרה של ישראל הוא שונה. המדיניות הרשמית של ישראל בשנים האחרונות היא להזמין אזרחים ישראלים להשתתף במאמץ הדיפלומטי ולשמש "שגרירים" – קודם כול בקרב החברות האזרחיות במערב שנחשפות בתקשורת לדיווחים שלפיהם מפירה ישראל ערכים ליברליים ודמוקרטיים בשליטתה על הפלסטינים.

קיימים חמישה סוגי פעילויות שבאמצעותם יכולים אזרחים להשתתף בדיפלומטיה ציבורית: שליח ש"מדלג" בין גורמים רשמיים בחו"ל, נציג של אינטרס כלכלי מקומי או אזורי, לוביסט, פעיל בפעילות חתרנית נגד המשטר או נגד מדיניות מסוימת שלו, סוכן עצמאי.⁶¹ הפעלת אזרחים ישראלים בתפקיד של "שגרירים" שייד לסוג הפעילות האחרון. בדרך הפעולה הזאת המדינה מוותרת למעשה כמעט לגמרי על השליטה ב"שגרירה", ולכן מבחינתה מדובר בסיכון, שכן אין היא יכולה לבקר את מעשיו של "השגריר", והוא יכול לסטות ממסריה או להוביל מהלכים המנוגדים לאינטרסים שלה. מהסיבה הזאת מזהיר אילן מנור מפני המגמה של מעורבות אזרחית הולכת וגוברת במערך הדיפלומטיה הציבורית של ישראל. לטענתו, מספר רב של ערוצי תקשורת עם קהלי היעד ומערכת מסרים לא קוהרנטית פוגעים באפקטיביות של המערך.⁶² האתגר הזה גדל כאשר מדובר בגיוס מספר רב של אזרחים. תוכניות ההכשרה שהוביל משרד החוץ כאשר מדובר היה בקבוצות קטנות של "שגרירים" אינן רלוונטיות כאשר מדובר במספר גדול, כמו במקרה של הקהילה הישראלית-אמריקאית. המסקנה העולה מהדברים האלה היא שתוכנית לגייס את הקהילה הישראלית-אמריקאית לשירות הדיפלומטיה הציבורית של ישראל תיאלץ להתמודד עם אתגר לא פשוט: איך לשמור על רמה גבוהה של אפקטיביות ושל מקצועיות בלי שישנה היכולת להכשיר את המוני הפעילים ולבקר באופן ריכוזי את כלל פעולותיהם.

עם זאת, מנור מכיר בכך שגיוס אזרחים מאפשר להגיע לקהלים חדשים הפתוחים למסרים שנחשבים לאוטנטיים, אך אינם קשובים למסרים המזוהים עם גורמים רשמיים. בהרחבת האוטונומיה של האזרח למעשה מגבירה ישראל את האוטנטיות שלו ואת יכולתו למצוא אוזן קשבת בקהל היעד. לכן בבואה לגייס אזרחים למערך הדיפלומטיה ניצבת בפני ישראל דילמה: מחד גיסא עולה הצורך לשלוט בפעילות האזרחית כדי להימנע ממסרים מזיקים, ומאידך גיסא קיים הרצון לא לפגוע באוטנטיות של האזרחים ולא להפוך אותם ל"שופר תעמולה" בעיני קהל היעד.

יתרון נוסף הגלום במעורבות של אזרחים הוא השימוש ביחסים האישיים של האזרחים כדי שישמשו פלטפורמה להעברת מסרים. בעוד שהמדינה צריכה לייצר ערוצי תקשורת עם קהל היעד, לאזרחים יש מעגלים חברתיים קיימים המאפשרים להעביר מסרים בלי להשקיע מאמצים בהקמת ערוצים חדשים. ערוצי התקשורת האלה הם לרוב אפקטיביים יותר משום שאנשים פתוחים יותר לרעיונות שמשמיעים עמיתים מאשר לרעיונות שמשמיעים זרים. לבסוף, אזרחים עשויים להחזיק בידע חשוב שעשוי לשפר את מאמצי המדינה. כך, למשל, לאנשי דת ישנם הז'רגון הנכון ומיומנויות שמקילים עליהם לפעול בקרב ציבור דתי. באופן דומה אנשי עסקים יכולים לשפר את הפעילות הדיפלומטית מול המגזר הפרטי. אחת הצורות המאורגנות ביותר של דיפלומטיה מהסוג הזה היא משלחות לא רשמיות של אנשי מקצוע או משלחות שמייצגות אינטרס משותף ודנות בו במסגרת מפגשי "טרק 2" (Track two).

מבחינת ישראל קיימים כמה יתרונות לגיוס אזרחים ישראלים שמתגוררים בארצות-הברית למערך הדיפלומטיה הציבורית הישראלית במסגרת מאמץ מרוכז ומסודר. היתרונות האלה הם בכל שלוש שכבות הפעילות של הדיפלומטיה הציבורית: מונולוג, דיאלוג ושיתוף פעולה. ראשית, לקהילה הישראלית יש תרומה בהעברת המסרים הישראלים ובהצגת הזווית הישראלית בחברה האמריקאית. מהבחינה הכמותית, מספר הישראלים בארצות-הברית גדול בהרבה ממספר הנציגים הרשמיים של ישראל שם, ולכן יש להניח שהם נמצאים באינטראקציה עם חלקים גדולים יותר של החברה האמריקאית. יש לציין שהקהילה הישראלית והאינטראקציה שלה עם קהילות נוספות בחברה האמריקאית טרם נחקרו וכי מדובר בסוגיה חשובה שראוי לחקור אותה. על אף שמדובר בנושא שטרם נחקר הדעה הרווחת היא שמדובר בקהילה פעילה מאוד במסגרת הקהילה היהודית בארצות-הברית, ולכן סביר להניח שחבריה מקיימים אינטראקציה קבועה עם קבוצות רבות ומגוונות. כך, למשל, מסקר שערכה אוניברסיטת ברנדייס עולה שהישראלים-האמריקאים היו הדומיננטיים ביותר בפעילויות של הקהילה היהודית באזור בוסטון ב-2015.⁶³

ישראלים החיים בארצות-הברית מעורים בחברה האמריקאית ובקיימים למדי בקודים התרבותיים של הקבוצות השונות החיות בה. לכן ביכולתם לעצב את המסרים הישראלים בצורה שתתאים לעולם הערכים של הקהלים האמריקאיים השונים ולהעבירם באופן שיעודד פתיחות והזדהות של קהל היעד. מאחר שהישראלים החיים בארצות-הברית מקיימים אינטראקציה רצופה עם חלקים גדולים בחברה האמריקאית, ביכולתם לנצל זאת כדי לחשוף בפניהם את "הסיפור הישראלי". למעשה, הישראלים בארצות-הברית יכולים לעסוק גם ב"דיפלומטיה תרבותית" מטעם ישראל ולהיות גשר תרבותי לקהלי היעד בארצות-הברית.

הקהילה הישראלית אינה היחידה שיכולה לקשר בין ישראל לבין החברה האמריקאית. ארגונים יהודיים וארגונים נוצריים פרו־ישראלים עושים זאת ונהנים, כמובן, מקשר הדוק עם החברה האמריקאית לא פחות מאשר הישראלים־האמריקאים. אולם לקהילה הישראלית יש יתרון על פני הארגונים האמריקאיים בשל הכרותה האינטימית עם התרבות הישראלית. היתרון הזה מאפשר לחברי הקהילה הישראלית־אמריקאית להעביר בצורה טובה יותר את הזווית הישראלית לציבור האמריקאי.⁶⁴ המסקנה העולה מהניתוח הזה היא שהקהילה הישראלית יכולה להיות נכס ייחודי בכל הנוגע לעיצוב המסרים הישראלים וכן היא יכולה להיות המדיום להעברתם.

התרומה של הקהילה הישראלית אינה מוגבלת רק למונולוג. למעשה, יתרונה הגדול ביותר נובע מכך שהיא מקיימת דיאלוג שוטף עם החברה האמריקאית. הדיאלוג הזה מתאפשר מכיוון שהישראלים נוכחים בפועל בחברה האמריקאית. כפי שפורט בפרק הראשון, קיום דיאלוג הוא קריטי אם רוצים לשפר את העברת המסרים מכיוון שהוא נותן תחושה לקהל היעד שמקשיבים לו – מה שגורם לו להיות יותר פתוח למסרים חדשים. קיום דיאלוג גם מספק הזדמנות למערך הדיפלומטיה להבין כיצד נתפסים מסריו ולהעריך את האפקטיביות שלהם מול קהלי היעד השונים.

וישנה עוד סיבה שבגללה דיאלוג הוא קריטי: הוא גורם לכך שקהלי היעד יעדיפו מקורות מידע ישראליים על פני מקורות מידע חלופיים. כך, למשל, במקרה של עימות צבאי בין ישראל לחמאס גדל הסיכוי שקהל היעד יפנה למקורות בצד הישראלי, שעומו הוא מקיים דיאלוג, כדי להבין מה מתרחש במקום לפנות למקורות מידע אחרים שאינם מביאים את הזווית הישראלית ואף עלולים להציג גישה אנטי־ישראלית ופרו־פלסטינית. תרומה נוספת של דיאלוג היא האפשרות שהוא מקנה לזהות מגמות חברתיות בתוך ציבורים שונים בחברה האמריקאית עוד לפני שהן מתפרצות במלוא העוצמה. זיהוי בזמן של מגמות כאלה מאפשר למערך הדיפלומטיה של ישראל להיערך מראש ולגבש מענה הולם. יצירת דיאלוג היא גם דרך אפקטיבית להקים ערוצי תקשורת עם ציבורים אמריקאיים חדשים שכיום אינם חשופים או פתוחים למסרים ישראליים. כך, למשל, ניתן לקדם דיאלוג עם קבוצות מהקהילה האפרו־אמריקאית או עם קבוצות המשתייכות לכנסיות שונות.

הקהילה הישראלית בארצות־הברית יכולה לתרום גם לשכבה השלישית של פעילות הדיפלומטיה הציבורית – שיתופי פעולה. לישראלים החיים בארצות־הברית יש בסיס משותף עם ציבורים אחרים במדינה. הבסיס הזה יכול להיות, למשל, גיאוגרפי, קהילתי (בייחוד עם הקהילה היהודית) או מקצועי. בסיס משותף יכול לשמש מנוף לקידום יוזמות משותפות עם קבוצות לא־ישראליות. היוזמות האלה יכולות להיות קשורות באופן ישיר לאינטרסים של ישראל, למשל תמיכה בחקיקה נגד תנועת החרם או תמיכה בהצהרה נגד אפליה דתית או נגד האנטישמיות, אך גם ייתכנו יוזמות

משותפות בנושאים "רכים" יותר כמו שיתוף פעולה חינוכי, מדעי, תרבותי וכדומה. ליוזמות הקשורות ישירות לאינטרסים ישראלים יש חשיבות עליונה, מכיוון שהן מתרגמות את תפיסת העולם של ציבורים לא-ישראלים לפעילות פרו-ישראלית. אולם גם ליוזמות "רכות" יש חשיבות רבה מכיוון שהן יוצרות ערוץ תקשורת ממוסד ויעיל, ובכך הן מסייעות לתהליכים חיוניים רבים: להתגבר על דעות קדומות, ליצור קשרים אישיים בין ישראלים ללא-ישראלים, להגביר את תחושת ההזדהות בין הציבורים האמריקאיים השונים לציבור הישראלי ועוד.

וישנן דרכים נוספות שבהן יכולה הקהילה הישראלית בארצות-הברית לתרום לדיפלומטיה הציבורית של ישראל בכלל ולמאבק בקמפיין הדה-לגיטימציה בפרט: **דיפלומטיה דיגיטלית** (Digital Diplomacy). מדובר בשימוש באינטרנט וברשתות החברתיות כדי להפיץ את המסרים של מערך הדיפלומטיה הציבורית. השימוש במדיום החדש הזה שינה את אופיה של הפעילות הדיפלומטית והפך אותה מפעילות אנכית, שמקורה במדינה, לפעילות אופקית, שבה למדינה יש תפקיד משני. בפועל הפכה הפעילות להיות רשתית ומבוזרת. איתן גלבוע מסביר כי למערך הדיגיטלי יש באופן מסורתי שלושה קהלי יעד: הארגונים המעורבים בפעילות הדיגיטלית, הקהל המקומי וקהל היעד הזר.⁶⁵ במקרה של הקהילה הישראלית-אמריקאית, הדיפלומטיה הציבורית הדיגיטלית מחברת בינה לבין הארגונים הפרו-ישראלים שפועלים בארצות-הברית ומאפשרת להפיץ את המסרים לחברי הקהילה ומהם לקהלי היעד בחברה האמריקאית. מערך הדיפלומטיה הדיגיטלית הוא כיום כלי בסיסי והכרחי לכל גורם שעוסק בדיפלומטיה בכלל ובדיפלומטיה ציבורית בפרט. תרומתו הייחודית היא מהירותו: באמצעותו ניתן להגיב במהירות לקהל רחב, ולכן יש לו חשיבות קריטית – בראש ובראשונה לניהול משברים ולהעברת מסרים בתוך זמן קצר בתגובה לאירועים חדשים.

דיפלומטיה בין-אישית (Peer to peer diplomacy) מבוססת על אנשי קצה שמקיימים את הפעילות הדיפלומטית (מפיצים מסרים, מנהלים דיאלוג או יוזמים שיתופי פעולה) מול אנשים אחרים. המדינה יכולה להיות מעורבת בהכשרה מסוימת של האזרחים המעורבים בפעילות, לספק להם תשתית ומשאבים לפעילות ואף להזין אותם במסרים, אולם הממשק מול קהל היעד נעשה אך ורק בקשר בין-אישי של אנשי הקצה.⁶⁶ מובן שיש זיקה בין הערוץ הזה לבין הפעילות הדיגיטלית: מסרי המדינה יכולים להיות מופצים באמצעות אנשים פרטיים ברשתות החברתיות. אולם בניגוד לפעילות הדיגיטלית, שתכליתה לייצר חשיפה לטווח הקצר, בדיפלומטיה הבין-אישית מקימים ומתחזקים ערוצי תקשורת אפקטיביים לטווח הארוך. לכן התרומה של הסוג הזה של הדיפלומטיה – במיוחד כשמדובר בזירה האמריקאית – היא בעיקר למערך התקשורת האסטרטגית שמבקשת ישראל לגבש מול קהלי היעד בארצות-הברית.

דיפלומטיה של תפוצות (Diaspora Diplomacy). ההיבט השלישי של הפעילות הדיפלומטית של הקהילה הישראלית-אמריקאית אינו לגמרי רצוני. אמריקאים רבים רואים בישראלים המתגוררים בארצות-הברית נציגים של ישראל ומגבשים דעה על ישראל, על החברה הישראלית ועל הישראלים בהתאם להתרשמותם מאותם הנציגים. במילים אחרות, הישראלים המתגוררים בארצות-הברית הופכים לנציגי ישראל גם אם אינם מעוניינים בכך. הנציגות יכולה, כמובן, להיות יותר אקטיבית, אם מתקיימים דיונים שבהם מתבקש הישראלי לבטא את עמדתו, בעיקר על נושאים הנוגעים לישראל ולמדיניותה. אולם גם אם "הנציג הישראלי" אינו משתתף בדיונים כאלה, עצם התנהגותו היום-יומית עומדת למבחן, והאמריקאים עשויים להסיק ממנה מסקנות בנוגע לחברה הישראלית כולה.

סוג הנציגות הזה אינו אופייני רק לישראלים המתגוררים בארצות-הברית. מארק לאונרד, שחקר את קהילת המהגרים ההודים בארצות-הברית ובבריטניה הגיע למסקנה שלדימוי שנוצר למהגרים בקרב הקהילה המקומית יש השפעה של ממש על הדימוי שאותה הקהילה מגבשת על מדינת המקור.⁶⁷ מכאן שאין זה מופרך להסיק שלדימוי של הקהילה הישראלית בארצות-הברית יש השפעה על הדימוי של ישראל בעיני האמריקאים, בין אם חברי הקהילה מעורבים באופן פעיל בפעילות הדיפלומטיה הציבורית ובין אם לאו. הקשר הכפוי הזה בין התפוצה הישראלית למדינת ישראל הופך אותה פוטנציאלית לכלי דיפלומטי חשוב. לפי גלבוע, יש לנצל את תרומתו הפוטנציאלית הייחודית של הכלי הזה כדי לגבש אסטרטגיית תקשורת פרואקטיבית עם קהלי היעד.⁶⁸ בפועל מדובר בהפצה ובהנגשה של "הסיפור הישראלי" לציבור האמריקאי, אך לא מדובר בהכרח ביצירת קשרים אישיים, אלא בניצול הקשר הקיים לקהילה כדי להשפיע על עיצוב הדימוי של ישראל. זהו תהליך שאינו קצר כמו דיפלומטיה דיגיטלית והוא אינו מתאים לניהול משברים, אך הוא יותר ממוקד ומאורגן מדיפלומטיה בינאישית ומאפשר להשיג הישגים בטווח הזמן הבינוני.

לסיכום, מהפרק הזה עולה שהקהילה הישראלית יכולה לתרום רבות לשיפור הדימוי של ישראל ולמאבק בקמפיין הדה-לגיטימציה. לקהילה הזאת יש יתרון ייחודי ביכולתה לחבר בין החברה הישראלית לחברה האמריקאית, לסייע בהתאמת המסרים הישראליים לקהלים אמריקאיים שונים, לשפר את העברת המסרים ולתרגם את השיפור לפעילות משותפת עם קהלים אמריקאיים שאינם תומכי ישראל. לכן מדובר בנכס לכל האסטרטגיות שבתחום הדיפלומטיה הציבורית: מונולוג, דיאלוג ושיתוף פעולה. באמצעותן ניתן להרחיב את הפעילות הפרויקט ישראלית ולהפחית את סכנת ההתרחבות של הארגונים האנטי-ישראליים. שינוי דרמטי בדימוי של ישראל בעיני קהלים אמריקאיים שונים עשוי לחזק את הבסיס הערכי לברית בין ישראל לארצות-הברית.

מקרה מבחן: הקהילה הישראלית בבוסטון

ממגמת השילוב של גורמים פרטיים במערך הדיפלומטיה של ישראל ומצמיחת כוחה הארגוני של הקהילה הישראלית בארצות-הברית עולה הצורך לבחון את תרומתה הפוטנציאלית של הקהילה הזאת למאמצי הדיפלומטיה מול החברה האמריקאית, שהיא אחד היעדים המרכזיים של מערך הדיפלומטיה של ישראל. לשם כך יש לבחון מהי התרומה הייחודית שביכולתה של הקהילה הזאת להציע למערך הדיפלומטיה הישראלי הקיים כדי למנוע מצב שבו "יבזבז" משאב כל כך חיוני. יתר על כן, מכיוון שמדובר בישות אזרחית, חשוב גם להבין כיצד ניתן לעודד מעורבות אזרחית ולמקסם אותה לטובת מטרה מוגדרת וברורה שתשתלב במאמצי הדיפלומטיה הפרו-ישראליים האחרים.

בניסיון לפתח את הדיון בשאלות האלה מוצג מחקר שנעשה בקרב הקהילה הישראלית בבוסטון בקיץ 2016. עורכי המחקר הזה אימצו את ההגדרה של החוקרים מאוניברסיטת ברנדייס, ולפיה ישראלים-אמריקאים הם מי שנולדו וגדלו בישראל, מי שמחזיקים באזרחות ישראלית ומי שרואים את עצמם ישראלים מכל סיבה שהיא.⁶⁹ זהו מחקר ראשון מסוגו שעוסק בקהילה הישראלית, והוא משמש בסיס לדיון בסוגיית המסגרת הארגונית הנכונה לשילוב הקהילה הישראלית בארצות-הברית בפעילות הדיפלומטית של ישראל. על אף מגבלותיו הגיאוגרפיות והחברתיות של המחקר, יכולים ממצאיו לשמש בסיס לדיון במדיניות לגיוסה ולניהולה של הקהילה הישראלית כולה מול החברה האמריקאית. הסיבה: קיים מכנה משותף בין הקהילות הישראליות השונות בארצות-הברית. עם זאת, יש צורך במחקרים דומים בקהילות ישראליות אחרות ושונות באופיין כדי לבחון את המסקנות העולות מהפרק הזה.

מהלך המחקר

המחקר נעשה בין יוני לאוגוסט 2016, ומטרתו הייתה להבין את רחשי הלב של הקהילה הישראלית בבוסטון. יש כמה סיבות לבחירה בעיר הזאת. ראשית, מתגוררת בה (וליתר דיוק, בבוסטון רבתי) אחת הקהילות הישראליות הגדולות בארצות-הברית המונה – לפי סקר שנעשה ב־2016 – כ־24 אלף ישראלים.⁷⁰ שנית, אזור בוסטון הוא

מרכז אקדמי שוקק הכולל יותר מ-60 אוניברסיטאות ובהם אוניברסיטאות העלית הרווארד והמכון הטכנולוגי של מצ'סוסטס (MIT). הקרבה של האוכלוסייה האזרחית למוסדות האקדמיה גורמת לחשיפה גבוהה יחסית של חברי הקהילה הישראלית לרעיונות אנטי-ישראליים הבולטים מאוד במגזר האקדמי וניזונים מהגות ליברלית אקדמית. לבסוף, בבוסטון החלה פעילות קהילתית בתחום הדיפלומטיה הציבורית שאותה מוביל הסניף המקומי של ארגון הקהילה הישראלית-אמריקאית (IAC). הפעילות הזאת כוללת מפגשים תכופים של חוקרים ושל אנשי סגל מהאוניברסיטאות באזור, סדנאות לשיפור המיומנויות בהעברת מסרים בהנחיית מתנדבים וכן שיתופי פעולה עם הקהילה היהודית, עם ארגונים פרו-ישראליים נוספים בקמפוסים ועם גורמים בממשל המקומי.⁷¹ הפעילות הקהילתית, שאותה מובילים כמעט אך ורק מתנדבים מהקהילה הישראלית, מאפשרת לבחון בפועל מה אפקטיבי ומה נדרש כדי לשפר עוד יותר את האפקטיביות של פעילות הקהילה.

עם זאת יש לציין כי מהדוגמה של הקהילה הישראלית בבוסטון קשה להסיק מסקנות בנוגע לקהילות ישראליות אחרות בארצות-הברית שכן כל קהילה היא מקרה ייחודי בפני עצמו במאפייניה ובסוג האינטראקציות שהיא מקיימת עם סביבתה. לכן ברור שהניתוח של הקהילה הישראלית בבוסטון צפוי להניב לכל היותר תמונה חלקית של הקהילה הישראלית-האמריקאית כולה. למשל, הקהילה הישראלית בבוסטון מתאפיינת באוכלוסייה צעירה בהשוואה לאוכלוסייה של קהילות ישראליות אחרות (שבהן כבר יש לעיתים דור שלישי של משפחות שמגדירות את עצמן ישראליות). מאפיין ייחודי נוסף של הקהילה הישראלית בבוסטון: אצל רבות מהמשפחות הישראליות שם לפחות אחד מבני המשפחה עובד במוסדות האקדמיה או בתעשיית ההיי-טק המקומית. נוסף על כך ההערכה המקובלת היא שכמו האוכלוסייה האמריקאית המתגוררת באזור, גם האוכלוסייה הישראלית היא בעלת אופי ליברלי מובהק בהשוואה לרוב הקהילות הישראליות האחרות בארצות-הברית.

נוכח הייחוד של הקהילה הישראלית בבוסטון ונוכח השונות של הקהילות הישראליות האחרות, תרומתו העיקרית של הניתוח היא ביצירת יסודות לדיון ולהשוואה בין הקהילות השונות בכל הנוגע לפעילות פרו-ישראלית. המטרה המרכזית היא שמחקרים עתידיים יעזרו בתובנות ובממצאים המובאים בעבודה הזאת כדי להעמיק את הדיון בנוגע לקהילות ישראליות ספציפיות. מטרה נוספת היא שהעבודה בנוגע לקהילת בוסטון תשתלב במאמץ למצוא מכנה משותף לכלל הקהילה הישראלית בארצות-הברית, בהנחה שקיים מכנה משותף כזה.

המחקר החל במסגרת המפגשים הקהילתיים שבהם נידון, בין היתר, פוטנציאל התרומה הייחודי של הקהילה במאבק נגד הפעילות האנטי-ישראלית נוכח המוטיבציה של חברי הקהילה להיות מעורבים בפעילות פרו-ישראלית. במפגשים השתתפו קהלים

מגוונים: סטודנטים צעירים לצד עובדים ותיקים, רווקים ואנשי משפחות, גברים ונשים, דתיים וחילוניים, צברים וישראלים שנולדו בארצות-הברית, עלו לישראל ולאחר זמן מה שבו לארצות-הברית. המטרה הייתה ליצור תשתית של ידע על הקהילה כדי לגבש הנחות יסוד ולתרגמן לסקר שיופנה לכלל הקהילה וישמש בסיס אמפירי למחקר.

הסקר פורסם באינטרנט במשך שלושה שבועות מ-3 ביולי 2016 בשני ערוצים: הערוץ המרכזי היה רשימת התפוצה של סניף IAC בבוסטון (בשל ההנחה שרוב החברים בקהילה הישראלית נרשמו לסניף הזה הכולל כ-15 אלף אנשים. השאלון הופץ אחת לשבוע לחברים ברשימת התפוצה הזאת). במקביל פורסם הסקר במתכונת של "כדור מתגלגל": הוא נשלח למובילי פעילות בקהילה הישראלית, ואלה התבקשו לענות עליו ולהפיץ אותו הלאה. המטרה הייתה להגיע בדרך הזאת לאנשים בודדים שאולי אינם נכללים ברשימת התפוצה הגדולה ולהיעזר בפנייה אישית כדי להעלות את שיעור ההיענות של חברי הקהילה. מאחר שבצורת ההפצה הזאת אין כמעט שליטה על תפוצת הסקר, הוא פורסם בעברית כדי להפחית את הסיכון שיענו עליו גם מי שאינם חברים בקהילה. נוסף על כך כלל השאלון שאלה בנוגע למקום המגורים של המשיב כדי שניתן יהיה לגלות טפסים של ישראלים שאינם מתגוררים באזור בוסטון.⁷² לאחר שלושה שבועות כללה הדגימה 177 משיבים, שהם כ-1.3% מהאוכלוסייה הישראלית הבוגרת בבוסטון. מדובר בהיענות רחבה הן מהבחינה האבסולוטית והן מהבחינה היחסית. ההיענות הזאת משפרת את היכולת להשליך מממצאי המדגם על כלל האוכלוסייה הישראלית בבוסטון.

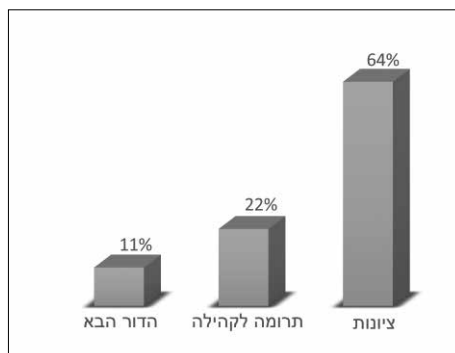
עם זאת יש להדגיש שלא מדובר בדגימה רנדומלית או מייצגת של הקהילה הישראלית בבוסטון. חסרים נתונים רבים בנוגע למאפייניה של הקהילה הישראלית בבוסטון, ולכן קשה מאוד עד בלתי אפשרי לייצר אוכלוסיית מחקר וממנה לדגום בצורה רנדומלית או לייצר דגימה הכוללת ייצוג של תת-קבוצות בקהילה.⁷³ מספר הנסקרים במחקר הנוכחי מאפשר להניח התפלגות כמעט נורמלית ולזהות את ההטיות המרכזיות במחקר שעלולות לעוות את תוצאותיו. כך, למשל, בקרב מי שהשיבו שהם מעורבים בפעילות פרו-ישראלית (40%) השיבו כ-16% שהם מעורבים במסגרת מאורגנת ולא בפעילות ספורדית (11%). 8% אמרו שהם פעילים ברשתות החברתיות, ו-5% פעילים במסגרת פעילויות אחרות. יש בסיס לטענה כי גודלה של קבוצת המעורבים בפעילות המאורגנת נובע הן משיטת הדגימה (פנייה לאנשים שמלכתחילה יותר מעורבים בקהילה) והן משיטת המילוי של השאלון (באופן וולונטרי – מה שמעודד היענות בעיקר בקרב מי שהנושא הזה קרוב לליבם). התוצאה היא אפוא שיש סיכוי גבוה שבמדגם שנוצר יש ייצוג לא פרופורציונלי למי שפעילים בפעילות הפרו-ישראלית במסגרות מאורגנות.

שתי הערות חשובות בהקשר הזה: ראשית, גודלה של קבוצת המעורבים (40%) מצביע על כך שגם אם קיימת הטיה במחקר, היא אינה דרמטית. לשם השוואה, ממחקר שנעשה

באוניברסיטת ברנדייס ב־2015 ובו נסקרה הקהילה היהודית בבוסטון עלה שכ־27% מחברי הקהילה הישראלית היו מעורבים בשנה שלפני עריכת המחקר בפעילות הסברה ישראלית. מכיוון שבמהלך 2015 ו־2016 התפתחה מאוד פעילות קהילתית מאורגנת בקרב הישראלים שם, הרי מספר הפעילים צפוי היה לגדול משמעותית. לכן גם אם שיעור הפעילים שנמצא בסקר בבוסטון (40%) הוא גבוה מהמצב בפועל, הוא אינו מעוות את המצב בשטח באופן שפוגע במסקנות המחקר. מהסיבה הזאת יש להתייחס לנתונים המובאים כאן כאל בסיס טוב לדיון, אף שברור שהם אינם ראי מדויק של הקהילה הישראלית בבוסטון, ואף שלא ניתן להעריך את גודל הסטייה הסטטיסטית. יתר על כן, המחקר הזה לא נועד לשקף את תמונת המצב בנוגע למעורבות הקהילה הישראלית בפעילות פרו־ישראלית, אלא ללמוד על האופן שבו תופסת הקהילה הישראלית את יכולתה לתרום למאבק בקמפיין הדה־לגיטימציה נגד ישראל ואת מידת המוטיבציה של חברי הקהילה להיות מעורבים. לכן הייצוג של שתי הקבוצות – המעורבים בפעילות ואלה שאינם מעורבים – מקנה לשתיהן קול חשוב בדיון ואינו פוגע במטרת המחקר. עיוות גודלה של קבוצת המעורבים – אם אכן קיים עיוות כזה – עשוי דווקא לתרום לדיון בשאלת תרומתה של הקהילה, מכיוון שהקבוצה הזאת כוללת חברים בעלי ניסיון מסוים בפעילות, וברשותם לקחים מ"השטח". לאור כל האמור לעיל ניתן להניח שלמרות הטיה מסוימת כתוצאה משיטת המחקר ניתן לייחס אמינות רבה לממצאי הסקר.

שני מוקדי העניין של השאלון – פוטנציאל התרומה של הקהילה למערך הדיפלומטיה של ישראל והמוטיבציה של חברי הקהילה – נבחנו באמצעות שלוש שאלות. השאלה השנייה הותאמה לתשובתו של הנסקר לשאלה הראשונה – בנוגע למעורבותו בפעילות פרו־ישראלית. למי שענו כי הם פעילים, הוצגה שאלה פתוחה בנוגע למניע המרכזי שלהם. למי שהשיבו כי אינם מעורבים הוצגו כמה סיבות אפשריות להימנעותם מפעילות פרו־ישראלית. שש הסיבות שהוצגו היו תוצר של ניתוח המפגשים עם חברי הקהילה שקדמו לניסוח השאלון. כמו כן ניתנה האפשרות להוסיף במלל חופשי סיבה נוספת. בתרשים 2 מוצגות שלוש התשובות העיקריות שניתנו לשאלה הפתוחה בנוגע למניע המרכזי לפעילות הפרו־ישראלית. המניע הדומיננטי שצינו 64% מהפעילים הוא ציונות ואהבת ישראל. התחושה שעולה מניתוח התוכן של תשובות הנסקרים היא שבאמצעות פעילות פרו־ישראלית הם מבקשים להשתתף במאמץ להגן על ישראל בפני מי שמבקשים לפגוע בה. המוטיב הזה של הגנה קיים גם במניע השני בחשיבותו שצינו הפעילים: פעילות למען הדור הבא. מהסקר עולה ש־11% מהפעילים חשים שהפעילות האנטי־ישראלית מסכנת את ילדיהם ואת זיקתם העתידית לישראל. במקרה הזה מדובר בהגנה על המשפחה (מניע אישי) ולא בהגנה על המדינה (מניע לאומי).

ישנה קבוצה נוספת של מניעים שנובעת ממעגל זיקה נוסף – לקהילה הישראלית-אמריקאית. המניעים המרכזיים של כ-22% מהפעילים הם הרצון לתרום לקהילה ותחושת השותפות עם ישראלים נוספים. היווצרותה של זהות קהילתית ישראלית ותרומתה להגברת המעורבות האזרחית של ישראלים בפעילות פרו-ישראלית הן תופעות מעניינות המחזקות את הקשר שבין יצירת קהילה ישראלית בארצות-הברית לבין יכולתה להפעיל את חבריה כדי לקדם אג'נדה פרו-ישראלית. הקשר הזה שבין הקהילה לבין הרצון לתרום עולה גם מממצאים נוספים של המחקר הזה, ואלה יוצגו בהמשך.

תרשים 2: תמריצים לפעילות פרו-ישראלית

מטרת השאלה שהופנתה לקבוצת הלא-פעילים הייתה לעמוד על המכשולים המרכזיים שמונעים מעורבות של חברי הקהילה. החלופות שהוצגו לנסקרים התבססו על מחקר מקדים שממנו עלו חמישה חסמים מרכזיים שמונעים מעורבות של חברי הקהילה בפעילות פרו-ישראלית:

1. **היעדר ארגון גג.** הפריסה הרחבה של חברי הקהילה ומאפייני ההגירה השונים של הישראלים (למשל, ישנם לא מעט ישראלים שבאים לארצות-הברית לתקופה קצובה, שבסופה בכוונתם לחזור לישראל) הקשו על יצירתו של ארגון גג לקהילה. המצב הזה פגע ביכולתה של הקהילה הישראלית לגבש מענה אפקטיבי וכולל לצרכיה המיוחדים, ובכלל זה לאיום הדה-לגיטימציה על ישראל. חוויות הדור השני של המהגרים, בין היתר גם במפגשים עם פעילויות אנטי-ישראליות, הגבירו את המודעות של דור ההורים להיעדר הזה, והוא משמש להם תמריץ לפעול בעניין הזה. הקמתה של המועצה הישראלית-אמריקאית (Israeli American Council) נועדה למלא את החלל.

2. **מחסור בכלי הסברה.** בקרב הישראלים ישנה התחושה שאין בידיהם די כלים להתמודדות עם הרעיונות ועם הטענות האנטי-ישראליות כמו גם עם שאלות קשות שנוגעות למדיניות ישראל (שעימה חלק מהם כלל אינו מסכים). כלי העבודה שעל

חסרונם מתלוננים הישראלים הם רבים ומגוונים: היעדר גישה לנתונים ולעובדות שמפריכים את הטענות האנטי-ישראליות או שבכוחם לערער את בסיס הטענות האלה; מחסור במיומנויות תקשורת, ובמיוחד במיומנות לנהל דיונים רגישים בהתאם לקוד החברתי של הקהילה האמריקאית שעומד באים הישראלים במגע. כך, למשל, ישראלים רבים מתקשים להתמודד עם טענות קיצוניות שלפיהן ישראל אחראית לרצח העם הפלסטיני ומקיימת משטר אפרטהייד. אחרים מעידים שאין הם מצליחים להעביר את המסר שלהם לבני השיח האמריקאים, וכי הוויכוחים נגררים להתנצחויות ולעיתים גם למריבות. היעדר הביטחון ביכולת להביא לשינוי בתפיסה של בן השיח והחשש מפני גלישה למריבה אישית ולפגיעה ביחסים הבין-אישיים מרתיעים ישראלים רבים המוטרדים מהפעילות האנטי-ישראלית באזור המגורים שלהם.

3. **השאלה של אחריות הטיפול.** ישנה תחושה בקרב ישראלים לא מעטים שגרים בארצות-הברית כי אין בכוחם להתמודד עם איום הדה-לגיטימציה בשל היקפו הרחב וכי מדובר בבעיה שנמצאת בתחום אחריותה של ממשלת ישראל. אחת הטענות הנפוצות היא שעל משרד החוץ של ישראל להתמודד עם האיום הזה בהיותו הגורם הישראלי הרשמי הפעיל ביותר בארצות-הברית וזה שאמון על מדיניות ההסברה הישראלית. הסיבות לגישה הזאת נובעות, כנראה, מהיעדר הנהגה קהילתית וממאפיינים תרבותיים שמקורם בחברה הישראלית (בעיקר התפיסה כי הממשלה אחראית למגוון רחב של תחומים, בוודאי כשמדובר באיום בעל מאפיינים מדיניים-ביטחוניים).

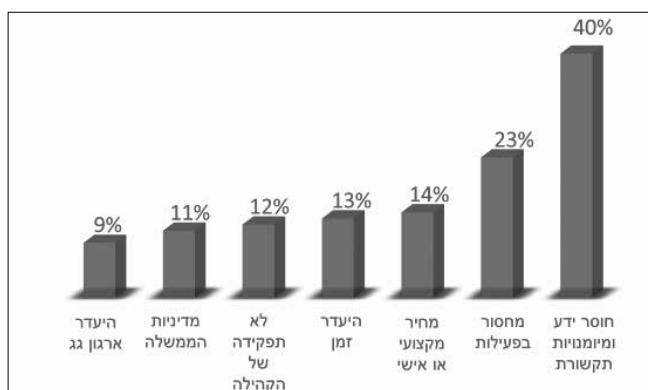
4. **מעמד חוקי.** רבים מהישראלים המתגוררים בארצות-הברית נמצאים במעמד זמני של סטודנטים ושל חוקרים או במעמד של מהגרים שממתינים לתעודת של תושב קבע או לאזרחות. במילים אחרות, ישראלים רבים בארצות-הברית נמצאים במעמד רגיש מאוד ובלתי יציב. במקרה של סטודנט או של חוקר, השהות בארצות-הברית תלויה באישור של המחלקה או של האוניברסיטה. במקרה של מהגרים, התנהגות המעוררת מחלוקת עלולה לפגוע בסיכויים לקבל מעמד של תושב קבע או של אזרח. המעמד השברירי הזה הוא גורם שמרתיע מפני הצטרפות לפעילות פומבית בעלת אופי פוליטי. הגורם הזה הוא קריטי במיוחד בקרב הישראלים שנמצאים באקדמיה (חברי סגל, חוקרים או סטודנטים) – זירה המציבה כיום אתגר מרכזי לישראל בתחום ההסברה.

5. **המחיר המקצועי והאישי.** גורם מרתיע נוסף מפני הצטרפות של ישראלים למאבק בפעילות האנטי-ישראלית הוא המחיר האישי שהם עלולים לשלם בעבור השתתפותם. ישראלים שמזדהים פומבית עם ישראל ומשתתפים בוויכוחים פוליטיים עלולים להיתקל ביחס צונן מהממונים עליהם ומעמיתיהם – מה שעלול לפגוע במעמדם

המקצועי במקום העבודה. צידוד בישראל והשתתפות פעילה במאבק נגד הפעילות האנטי-ישראלית עלול גם "לסמן" את הישראלי ואת בני משפחתו ולחשוף אותם לחרם חברתי של שכנים, של חברי קהילה לא-ישראלים, של חברים בבית הספר של הילדים או בחוגים. ישראלים אף העידו על תקיפות שפגעו בתחושת הביטחון האישי של בני המשפחה. אף שמדובר במקרים קיצוניים ששכיחותם אינה ברורה, הרי בהיעדר יכולת להבטיח הגנה מפני איומים כאלה מעדיפים רבים מהישראלים להימנע מדיונים בעלי אופי פוליטי, גם כאשר הם נחשפים למסרים אנטי-ישראליים. ניתן לחלק את חמשת החסמים לשתי קבוצות: חסמים הקשורים ליכולת של חברי הקהילה להיות מעורבים בפעילות פרו-ישראלית בקהילה וחסמים הקשורים למוטיבציה שלהם לעשות זאת. שני החסמים הראשונים – היעדרו של ארגון גג ומחסור בידע ובמימוניות תקשורת – קשורים בעיקר למידת היכולת של חברי הקהילה הישראלית (או ליתר דיוק: למידת הביטחון שלהם ביכולתם) לקדם פעילות פרו-ישראלית אפקטיבית. שלושת החסמים הנוספים – שאלת האחיות להתמודדות והמחיר האישי והמקצועי שעלולים לשלם על ההשתתפות בפעילות כזאת – קשורים בעיקר למוטיבציה של חברי הקהילה להיות חלק מהפעילות הפרו-ישראלית ולשלם את המחיר שעלול להיות כרוך בכך.

מתוך התשובות של הנסקרים בלטו שני גורמים מרכזיים המונעים פעילות פרו-ישראלית בקהילה:⁷⁴ 40% מהמשיבים לשאלה הזאת אמרו שאי-מעורבותם נובעת מחוסר בידע ובמימוניות תקשורת – מה שמקשה עליהם להתמודד עם טענות אנטי-ישראליות. הממצא הזה מאוד מעניין לאור העובדה שבשיחות עם גורמים אמריקאיים לא ישראלים מהמחנה הפרו-ישראלי הודגש היתרון של הקהילה הישראלית בידע ובהבנה של המציאות בישראל לעומת גורמים פרו-ישראליים אחרים. גם הסקר שנעשה באוניברסיטת ברנדייס מדגיש את היתרון הזה.⁷⁵ בסקר בולטת במיוחד תחושת האי-ביטחון של הישראלים הלא-פעילים. לא מדובר אפוא בבעיית מוטיבציה, ולכן כדי לעודדם לפעול אין טעם לנסות לשפר את המוטיבציה שלהם, אלא יש להגביר אצלם את תחושת הביטחון שתאפשר להם להביא לידי ביטוי את המוטיבציה שלהם.

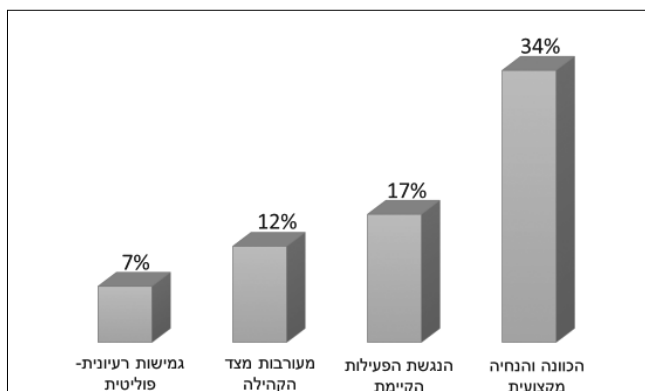
מהסקר עולה כי קיים מכשול נוסף המונע מישראלים שאינם פעילים להתחיל בפעילות פרו-ישראלית: המחסור בפעילות פרו-ישראלית נגישה. כ-23% מהלא-פעילים טענו כי היעדר פעילות באזורם מונע מהם להיות מעורבים. הממצא הזה חשוב מכיוון שהוא מצביע על בעיה ארגונית. כמו בממצא הקודם, נדמה שלקבוצת הלא-פעילים לא חסרה מוטיבציה לפעול, אלא חסרה להם דרך לתרגם את רצונם לפעילות. גם הממצא הזה נתמך על ידי ממצאים נוספים שמוצגים בהמשך.

תרשים 3: מחסומים לפעילות פרו-ישראלית

יש לציין שמשקלם הכולל של הנימוקים להיעדר פעילות שקשורים לבעיות מוטיבציה (מחיר אישי או מקצועי, היעדר זמן, דעה פוליטית וכדומה) הוא נמוך יחסית. מדובר בכ-11%-14% מהמשיבים שמסבירים את היעדרותם מפעילות פרו-ישראלית בהיעדר מוטיבציה. אולם מכיוון שבשאלה הזאת לא צריך היה לבחור רק תשובה אחת, לא ניתן להעריך את משקלה הכולל של קבוצת הגורמים הזאת. יכול להיות שביחד האנשים שבחרו בתשובות האלה הם עד כמחצית מקבוצת הלא-פעילים. עם זאת יכול להיות שקיימת חפיפה גדולה בין התשובות ובפועל קיימת קבוצת לא-פעילים קטנה הנמנעת מפעילות פרו-ישראלית מטעמי מוטיבציה. בכל מקרה, יש לזכור שסוגיית המוטיבציה היא מאתגרת ביותר כשמדובר בגיוס מתנדבים מהקהילה. מהסקר עולה כי גם לפני שמטפלים באתגר המסובך הזה יש מקום רב לשיפור באמצעות התמקדות בלא-פעילים בעלי המוטיבציה להשתתף בפעילות פרו-ישראלית. בעיקר - כך עולה מהסקר - יש לספק להם מענה לחסמים שעומדים בפניהם.

בשאלה השלישית שהוצגה בסקר נבחן היבט המוטיבציה מזווית נוספת. הפעילים והלא-פעילים כאחד נשאלו מה יעודד אותם להיות מעורבים יותר בפעילות פרו-ישראלית. השאלה הייתה פתוחה, והתשובות סווגו בהתאם לתוכן. התברר שהתמריץ העיקרי שעליו הצביעו הנסקרים הוא מתן מענה לחוסר הביטחון שלהם: כ-34% מהמשיבים טענו שהכוונה והנחיה מקצועית יעודדו אותם להגביר את מעורבותם. מדובר בממצא שמחזק את תחושת חוסר הביטחון שעלתה בקרב הלא-פעילים בתשובה לשאלה הקודמת.

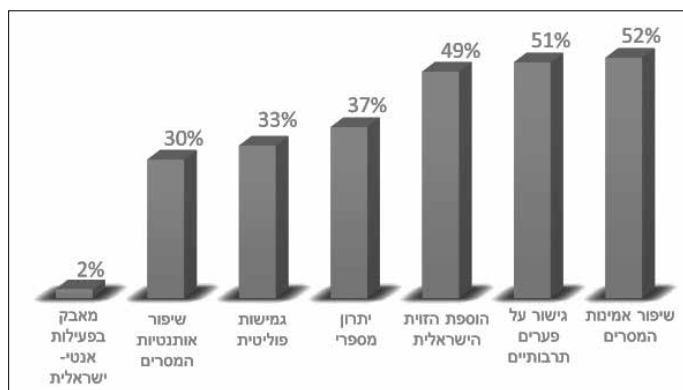
תרשים 4: תמריצים להגברת המעורבות בפעילות פרו-ישראלית

תמריץ אפשרי נוסף שעלה מהסקר הוא הנגשה של הפעילות הפרו-ישראלית הן מבחינת הזמן והן מבחינת המקום (17%). כך, למשל, עלה הצורך בפעילות גמישה בסמוך למקום המגורים, כדי שחברי הקהילה יוכלו לתרום בזמן הנוח להם. הממצא הזה מציף שוב את הליקוי הארגוני המקשה על אנשים בעלי מוטיבציה להיות מעורבים בפעילות פרו-ישראלית. באחת התשובות נוסח המסר הזה ברהיטות: "רוב האנשים עסוקים מכדי ליזום ולבצע פעילות עצמאית, אך בהינתן כמה אפשרויות למשימות שמוגדרות היטב, הם יכולים לתת הרבה ומכל הלב". כ-12% אמרו כי יגבירו את מעורבותם רק אם הקהילה תגביר את מעורבותה שלה. הדברים האלה מחזקים את המסקנה בנוגע לכוחה של הקהילה הישראלית לתמרץ את חבריה ולגייסם לפעילות פרו-ישראלית. כ-7% ביקשו להגמיש את הפעילות הקיימת מהבחינה הפוליטית כדי שיוכלו להיות מעורבים ולהשמיע את עמדתם בלי להרגיש שהיא אינה מקובלת. מהבקשה הזאת ניתן להסיק שיש צורך בגמישות רעיונית ופוליטית וכי לא ניתן להסתפק רק בגמישות ארגונית.

השאלה הרביעית שעליה התבקשו הנסקרים לענות עסקה בתרומה הייחודית שחברי הקהילה מייחסים לקהילה במאבק בקמפיין הדה-לגיטימציה ובתנועת החרם. הנסקרים התבקשו לבחור תשובה אחת או יותר מתוך מאגר של חמש תשובות שנוסחו בעקבות מפגשי ההכנה עם הקהילה לפני פרסום הסקר:

1. שיפור אמינותם של המסרים הפרו-ישראליים באמצעות שימוש בשליח מהקהילה הישראלית שאינו נציג רשמי של מדינת ישראל.
2. גישור תרבותי וחברתי בין החברה הישראלית לזו האמריקאית לשם פתיחת ערוץ שיעל את העברת המסרים בין החברות ויחזק את הזיקה ביניהן.

3. הוספת הזווית הישראלית לדיון המתקיים בארצות-הברית וכך להעשיר אותו ולחשוף את הציבור האמריקאי לטיעונים ולדילמות שאליהם הוא אינו נחשף.
 4. הגדלת הנוכחות הישראלית והרחבת הפעילות הפרו-ישראלית באמצעות צירוף של אלפי חברי קהילה לצד המספר הקטן של הנציגים הישראלים הרשמיים.
 5. מתן גמישות פוליטית לנהל דיאלוגים עם קבוצות ועם פעילים שביקורתיים כלפי ישראל כדי להניא אותם מפעולותיהם. לרוב מתקשה ישראל לפנות לקהילות האלה מחשש כי כך היא תספק "הכשר" למסריהן ולפעילותן, ואילו אותן הקהילות מפגינות חשדנות כלפי מוסדותיה הרשמיים של ישראל.
- כל חמש האופציות קיבלו תמיכה של לפחות 30% מהמשיבים. מהנתונים האלה עולה שהניתוח המקדים לסקר היה רלוונטי לקהילה. עם זאת יש לציין במיוחד שלוש תשובות שזכו לתמיכתם של כמחצית מהמשיבים. לפי 52% מהמשיבים, הערך המוסף של הקהילה הישראלית בארצות-הברית הוא שיפור האמינות של הפעילות הפרו-ישראלית. כ-51% הסכימו עם הטענה שגישור על הפערים התרבותיים בין החברה האמריקאית לחברה הישראלית הוא הערך המוסף של הקהילה לפעילות הקיימת נגד קמפיין הדה-לגיטימציה ונגד תנועת החרם. 49% הסכימו עם הטענה שהחשיבות העיקרית של פעילות הקהילה הישראלית היא הוספת הזווית הישראלית לדיון המתקיים בארצות-הברית. שלוש התשובות האלה מצביעות על כך שחברי הקהילה הישראלית-אמריקאית רואים את תרומתם בעיקר בקיום דיאלוג עם החברה האמריקאית ולא בהובלת קמפיין נגד מאמצי הדה-לגיטימציה ונגד תנועת החרם. השקפות שלפיהן על הקהילה הישראלית בארצות-הברית להוביל את הקמפיין נגד הפעילות האנטי-ישראלית כמעט שלא עלו במפגשים המקדימים עם חברי הקהילה הישראלית לפני ניסוח הסקר, ולכן גם לא הופיעו בין התשובות המוצעות. עם זאת, כ-2% מהמשיבים הוסיפו את הדעה הזאת במסגרת הבחירה בסעיף "אחר".

תרשים 5: הערך המוסף של הקהילה הישראלית

המשמעות הרחבה של הממצא הזה נידונה בפרק הבא, אולם יש להבהיר כבר עכשיו שתשובות הנסקרים לשאלה השלישית מצביעות על רצון לתרום למאמץ הפרו־ישראלי באמצעות פיתוח הדיון עם החברה האמריקאית ושיפורו. יחדיו, שלוש התשובות השכיחות ביותר מצביעות על השאיפה להוסיף את "הסיפור הישראלי" לדיון האמריקאי, כנראה מתוך תחושה שהוא נעדר כיום ושאינן ייצוג הולם לזווית הישראלית. לפי הסקר, הקהילה הישראלית־אמריקאית בבוסטון מאמינה שהדרך האפקטיבית ביותר שלה לתרום למאמץ הזה היא באמצעות שיפור האותנטיות של המסרים הישראליים והתאמתם לקודים חברתיים והתרבותיים של החברה האמריקאית. כלומר, קיימת תחושה שכיום הסיפור אינו מקבל חשיפה ראויה בדיון האמריקאי, בין היתר בגלל יכולת לקויה להתאים אותו לקהל היעד בצורה שתיתפס אמינה. הליקוי המצטייר הוא בשליחי הדיפלומטיה הישראלית (המשפיעים על אמינות המסרים) ובתוכן המסרים (היכולת להתאים לקהל היעד האמריקאי). עוד נראה שהקהילה מאמינה כי היא יכולה לתרום לקידום הסיפור הישראלי בהיבטים האלה יותר מאשר הגורמים האחרים. ההשלכות של המסקנה הזאת מפורטות בפרק הסיכום וההמלצות.

סיכום והמלצות

במחקר הזה נבחנה השאלה האם הקהילה הישראלית-אמריקאית היא נכס למערך הדיפלומטיה הציבורית של ישראל. מממצאי המחקר וממסקנותיו עולה שלקהילה הזאת יש ערך פוטנציאלי רב למאמצי הדיפלומטיה הישראלית בזירה האמריקאית, שעל חשיבותה העצומה לאינטרסים האסטרטגיים של ישראל אין צורך להכביר מילים. השורה התחתונה של המחקר היא שבקרבת הקהילה הישראלית יש נכונות לפעול, שתרומתה של פעילות כזאת למערך הדיפלומטיה הציבורית של ישראל תהיה משמעותית וכי הכוונת הקהילה צריכה להיעשות קודם כול לשם גישור בין החברה הישראלית לזו האמריקאית כדי לחזק את הזווית הישראלית בדיון האמריקאי. עם זאת – כך עולה מהמחקר – קיימים כמה ליקויים הפוגעים בביטחון העצמי של חברי הקהילה ומפריעים להם לפעול.

הממצאים האלה העולים מהמחקר משמשים בסיס להמלצות ארגוניות בנוגע לשתי רמות הפעילות במסגרת הדיפלומטיה הציבורית של ישראל: המלצות לארגון הפעילות הקהילתית על ידי הנהגה ישראלית מקומית, ותמיכה בפעילות הקהילתית במסגרת המאמץ הממשלתי נגד קמפיין הדה-לגיטימציה. למעשה, בפרק הזה נחתם המחקר באמצעות שילוב הממצאים עם הדיון התיאורטי שהוצג בפרקים הראשונים. בדרך הזאת מושלם ניתוח ייחודי של הפוטנציאל הטמון בשילוב הקהילה הישראלית במסגרת מאמצי הדיפלומטיה הציבורית של ישראל.

יש להדגיש שהעבודה הזאת נעשתה במסגרת מאמצי מחקר ראשוניים להכרת הקהילה הישראלית בארצות-הברית. הקהילה ויחסיה עם קבוצות אחרות בחברה האמריקאית טרם נחקרו לעומק, ולכן יש צורך במחקרים נוספים שבהם ינתחו טבעה של הקהילה ותרומתה למאמצים נוספים של ישראל. הניתוח התיאורטי ומקרה הבוחן של הקהילה הישראלית בבוסטון הם בסיס למאמץ האינטלקטואלי הנדרש הזה, אם כי יש להביא בחשבון שההתארגנות הקהילתית בבוסטון בתחום הדיפלומטיה הציבורית היא מפותחת יותר מזו שקיימת בקהילות ישראליות אחרות. במקומות אחרים בארצות-הברית הפעילות הישראלית בתחום הזה כנראה מפותחת עוד פחות ודורשת פעילות ארגונית נוספת. יש לבחון את ההנחה הזאת במסגרת מחקרים עתידיים בקהילות ישראליות אחרות.

במסגרת המחקרים העתידיים יש לבחון גם את הדמיון ואת השוני בין הקהילות הישראליות השונות בארצות־הברית, את דרכי השפעתן ואת מידת השפעתן על קבוצות אמריקאיות שעימן הן באות במגע. עקב האופי השונה של כל קהילה ושל החברה שבה היא חיה יש לצפות ליחסים שונים עם הקבוצות האמריקאיות המקומיות השונות. לכך יש גם, כמובן, השפעה על מידת התרומה שיכולה כל קהילה לתרום. עם זאת, המחקר הזה נעשה מתוך ההנחה שאופיה המיוחד של הקהילה הישראלית בקרב הציבור היהודי וזיקתה למדינת ישראל מאפשרים להפיק כמה תובנות שישמשו בסיס לדיון באופי הפעילות של הקהילה כולה ובתמיכה של מדינת ישראל בה לניצול הפוטנציאל הגלום בה למען מטרות הדיפלומטיה הציבורית של ישראל. ככל שיעמיק הידע על הקהילה ועל הממשק בינה לבין החברה האמריקאית, כך יש לצפות שניתן יהיה להצביע על תרומות אפשריות נוספות שלה שמעבר למערך הדיפלומטיה הציבורית. כך תהפוך הקהילה מנכס לדיפלומטיה הציבורית לנכס בתחומים נוספים.

המלצות ארגוניות להנהגת הקהילה הישראלית בארצות־הברית

הישראלים בארצות־הברית: יש רצון, אך חסרה יכולת. מממצאי המחקר עולה שאין בעיית מוטיבציה בקרב הקהילה הישראלית בבוסטון לפעול נגד הפעילות האנטי־ישראלית שמתקיימת באזור. החסמים המרכזיים לפעילות שנמצאו – מחסור בידע, במיומנויות ובנגישות לאזורי הפעילות – אינם נובעים מאי־רצון של חברי הקהילה לפעול, אלא מאי־יכולתם לעשות זאת. המסקנה הזאת נתמכת גם בסקר שעשו חוקרים מאוניברסיטת ברנדייס ב־2015, וממנו עלה ששיעור המעורבות של חברי הקהילה הישראלית בפעילות הסברה גבוה יותר מאשר שיעור המעורבות של תת־קהילות אחרות בקהילה היהודית בבוסטון (27% לעומת 20% בקהילה הרוסית וממוצע של 12% בקהילה היהודית כולה).⁷⁶ הקהילה הישראלית רוצה לפעול יותר, אך מתקשה לעשות זאת. מתן מענה לחסמים המרכזיים יאפשר לקהילה לפעול יותר באופן עצמאי בלי שיהיה צורך לשכנע את חבריה בצורך לפעול או לעודדם לעשות זאת. מרכז המאמץ צריך להיות ממוקד בהקניית יכולות לתרגם את המוטיבציה הגבוהה לפעילות בשטח. זהו הבסיס לפרק הזה ולכל ההמלצות המוצגות בו.

מתח משולש בפעילות הקהילה הישראלית. מממצאי הסקר עולים שלושה מתחים ברמות שונות במסגרת פעילותה של הקהילה הישראלית בארצות־הברית נגד פעילות אנטי־ישראלית:

1. **גמישות ארגונית מול תחושת קהילתיות.** אחד החסמים המרכזיים שעלו מממצאי הסקר הוא היעדר נגישות של חברי הקהילה לפעילות. במונח "היעדר נגישות" הכוונה היא שהן מקום הפעילות והן מועד הפעילות אינם נוחים לחברי הקהילה, שהם ברובם סטודנטים או משפחות צעירות. המסקנה היא אפוא שיש להנגיש את

הפעילות לחברי הקהילה הן מבחינת המקום והן מבחינת הזמן. במקביל נחשף בסקר מה רבה המוטיבציה שנוטעת תחושת הקהילתיות בחברי הקהילה. תחושת הקהילתיות היא תוצר של מפגשים ושל שיתופי פעולה בין חברי הקהילה. לכן יש צורך בפעילות גמישה שמצד אחד מאפשרת מרחב תמרון לחברי קהילה שרוצים להשתתף בפעילות הפרויקט ישראלית למרות מגבלות של מקום ושל זמן, ומצד אחר שומרת על תחושת הקהילתיות. פלטפורמת האינטרנט והרשתות החברתיות שמאפשרות עבודה מרוחק בזמנים שונים הן בסיס טוב לפעילות גמישה. עם זאת, פעילות אינדיווידואלית של חברי הקהילה עלולה לפגוע בתחושת הקהילתיות. לכן יש לפתח מנגנונים שמחד גיסא ישמרו את התחושה הזאת גם בקרב הקהילה הווירטואלית, ומאידך גיסא יעודדו את חברי הקהילה להשתתף במפגשים משותפים שישמרו את תחושת הקהילתיות ויעודדו שיתופי פעולה בין חברי הקהילה.

2. **מבחן הדיון האפקטיבי.** מחסום נוסף לפעילות שעולה מהסקר הוא החשש של חברי קהילה שעמדתם הפוליטית לא תתקבל בפעילות הקהילתית, למשל אם הם מבקרים את מדיניות ישראל או את החברה הישראלית. מהחשש הזה עולה הצורך להגמיש את הפעילות הקהילתית מהבחינה הרעיונית ולא רק מהבחינה הארגונית. עם זאת יש לזכור כי מטרת הפעילות היא לשפר את הדימוי של ישראל בקרב החברה האמריקאית ולערער את פעילות הדה-לגיטימציה נגד ישראל. אם ישראלים ישתפו במינון רב מדי את התסכול שלהם ממה שקורה בישראל, הם עלולים לתמוך בדימוי השלילי של המדינה ובפעילות הדה-לגיטימציה ובכך יחטאו למטרת הפעילות, גם אם זו אינה כוונתם. לכן יש לפעול ליצירת "מרחב בטוח" שבו יוכלו הפעילים להביע את עמדותיהם בדיונים פנים-קהילתיים ללא חשש שיותקפו, גם אם הם לא יסכימו עם העמדות של רוב חברי הקבוצה. כדי להקים מרחב כזה על חברי הקהילה להיפגש ולהגיע להסכמות על "המצפן הקהילתי": מטרת הדיונים, גבולותיהם, מרחבי אי-ההסכמה ויכולתם להזיק או לתרום לפעילות הקהילה. זוהי נקודה חשובה, מכיוון שלעיתים אי-ההסכמות וביקורות של ישראלים על מדיניות ישראל עשויות דווקא לשפר את האותנטיות של המסר ולחזק את החיבור הבינאישני בין הפעיל הפרויקט-ישראלי לבין בן השיח שלו וכך לתמוך במאמצים הדיפלומטיים של הקהילה.

3. **דיאלוג עם קבוצות עוינות?** המסר המרכזי שעולה מהסקר הוא שביכולתה של הקהילה הישראלית בארצות-הברית לגשר בין ישראל לבין החברה האמריקאית. מדובר במשימה מאתגרת מכיוון שהחברה האמריקאית כוללת גם קבוצות שעמדתן כלפי ישראל היא שלילית מאוד. ההתלבטות אם לקיים דיאלוג עם קבוצות כאלה נובע מהחשש שהוא ייתן מעין הכשר לפעילותן. אם הקהילה הישראלית מוכנה לקיים דיאלוג שוטף עם גורמים המבקרים את ישראל בחריפות ולעיתים

אף תומכים בפעילות אנטי-ישראלית, מדוע שקהילות אחרות לא יעשו זאת? כך עלולה הקהילה הישראלית לתרום להתפשטותם של המסר האנטי-ישראלי ושל הפעילות נגד ישראל במקום למתן את ההתנגדות של מבקרי ישראל ולהחליש את המחנה האנטי-ישראלי.

אם, לעומת זאת, הקהילה הישראלית לא תפנה לקהילות הנחשבות לקשות לפיצוח, היא תוותר עליהן ובפועל תשאיר אותן במחנה האנטי-ישראלי. "המצפן הקהילתי" הקובע את גבולות הדיון היעיל חשוב גם להתמודדות עם המתח הזה. על הקהילה לשלוח "כוח חלוץ" שמוכשר לקיים מפגשים ראשוניים עם קבוצות "בעייתיות" ולזהות בהתאם ל"מצפן הקהילתי" אם מדובר בקבוצות מתונות שנסחפו לפעילות קיצונית נגד ישראל, או שמדובר בקבוצות שהן אנטי-ישראליות במהותן. בהתאם לתוצאות המבחן תוכל הקהילה להחליט על דרכי הפעולה העתידיות מול הקבוצות האחרות. העצמת הפעילות הקהילתית בשלוש הרמות. שלושת המתחים שתוארו לעיל מצביעים על הצורך להקנות הכשרה וכלים לקהילות הישראליות להעצים את יכולתן לממש את הפוטנציאל הדיפלומטי שלהן. לשם כך יש לפעול בשלוש רמות:

הרמה האישית. מהסקר עולה שחברי הקהילה אינם בטוחים ביכולתם להתמודד בהצלחה עם הטיעונים ועם הפעילות של הארגונים האנטי-ישראליים. לכן הצעד הראשון והחשוב ביותר הוא להקנות להם ידע, כלים ומיומנויות לשיפור המסרים שלהם לקהלי היעד השונים. רכישת ידע, כלים ומיומנויות אמורה להעצים את תחושת הביטחון של חברי הקהילה, אך לא ניתן להסתפק רק בכך: יש לוודא – באמצעות תחקור ומדידה – שההעצמה הזאת מתורגמת למעורבות גוברת בפעילות הפרו-ישראלית. במסגרת מאמצי ההכשרה יש לספק לפעילים הישראלים כלים לקיים דיאלוג ולמנף אותו לשיתוף פעולה ולניהול פרויקטים משותפים עם קהילות היעד.

הרמה הקהילתית. פעילות הקהילה הישראלית מבוססת בסופו של דבר על רוח ההתנדבות של חברי הקהילה לצד פעילות מאורגנת של הנהגת הקהילה. תפקיד ההנהגה הוא קריטי בהקשר הזה, מכיוון שהיא אחראית לתיעול האנרגיה הקהילתית לפעילות מאורגנת ואפקטיבית. לשם כך על ההנהגה להקים מנגנון שמעודד מעורבות קהילתית, מפעיל חברים באופן גמיש, שומר על תחושת הקהילתיות ומגבש מצפן קהילתי ושיתופי פעולה עם קהילות נוספות. כדי לעמוד בכל המשימות האלה על ההנהגה לרכוש ידע ומיומנויות מתקדמות ביצירת קהילה ובניהולה, בעבודה עם מתנדבים ובניהול דיפלומטיה ציבורית. אין לצפות שכל אנשי הצוות האחראים לפעילות הקהילתית ירכשו את כל המיומנויות הרלוונטיות, ולכן יש צורך באנשי הנהגה שהוכשרו באופן ספציפי להתמודד עם אתגרי הדה-לגיטימציה וכן במנגנון קהילתי שישרת אותם בהפעלת הקהילה. כפי שהוסבר קודם לכן, על המנגנון הקהילתי לכלול אלמנטים וירטואליים, אך לצידם עליו לקיים פעילות בינאישית כדי לשמור על תחושת

הקהילתיות וכדי לשמר את אחת החוזקות המרכזיות של פעילות הקהילה – מפגשים בינאישיים עם קבוצות נוספות.

הרמה הבין־קהילתית. ביכולתה של הקהילה הישראלית בארצות־הברית לגשר בין החברה הישראלית לבין החברה האמריקאית. לפי הספרות הקיימת בתחום הדיפלומטיה הציבורית, הרמה הגבוהה ביותר של פעילות כזאת היא שיתוף פעולה עם קהילות אחרות בארצות־הברית. ייחודה של הקהילה הישראלית מאפשר לה לפעול דווקא מול קבוצות שלהן עמדה ניצית כלפי ישראל. לשם כך על הנהגת הקהילה לפעול לקיום פורומים שבהם ישתתפו, בין היתר, גורמים פרו־ישראלים שאינם ישראלים. הפורומים האלה ישמשו ללמידה, לקידום אינטרסים משותפים (למשל מול גורמי ממשל מקומי או חברות מהמגזר הפרטי) ולהשפעה על הדיון ציבורי המתקיים באזור. נוסף על כך על הקהילות הישראליות לקיים דיאלוג רצוף ביניהן כדי להשתפר וללמוד, כדי לתאם פעילויות וכדי לשתף יכולות ומיומנויות – מה שיגביר את יעילות פעולותיהן. כך, למשל, הקהילות הישראליות בניו־יורק ובסן־פרנסיסקו יכולות ללמוד זו מניסיונה של זו, לתאם עמדות מול הממשלים המקומיים בשתי המדינות ולפעול להבאת דוברים מיומנים מקהילות אחרות או מישראל. רק רשת מאורגנת היטב של הקהילה הישראלית תוכל לפעול ביעילות מול רשת הארגונים האנטי־ישראלים.

המלצות למדיניות ישראל

האם על מדינת ישראל לתמוך בפעילות של הקהילה הישראלית נגד פעילות אנטי־ישראלית בארצות־הברית? התשובה לשאלה הזאת היא חיובית. לישראל יש אינטרס לתמוך בפעילות הקהילה הישראלית־אמריקאית נגד קמפיין הדה־לגיטימציה שכן עליה לנצל כל נכס אפשרי כדי לשמור על הברית האסטרטגית שלה עם וושינגטון. האם למדינת ישראל יש השפעה על הפעילות של הקהילה הישראלית־אמריקאית? גם התשובה לשאלה הזאת היא חיובית: מדיניות ישראל יכולה להעצים את פעילות הקהילה הישראלית ולאפשר לה להצליח. המדינה גם יכולה לייעל את תהליכי הלמידה של הרשת הפרו־ישראלית באמצעות איסוף התובנות העולות מהחיכוך שבין הפעילים הישראלים בשטח לבין קהלי היעד שלהם. את התובנות האלה ניתן לשתף עם כל מי שמחברים לרשת הפרו־ישראלית. נוסף על כך יש לממשלת ישראל תפקיד מכריע – לחיוב ולשלילה – בעיצוב התנאים שבמסגרתם פועלת הקהילה הישראלית־אמריקאית. קידום מדיניות שנחשבת לתואמת את הערכים הליברליים האמריקאיים בוודאי תסייע לקהילה הישראלית להפחית את הסיכון הטמון באימוץ מסרים אנטי־ישראלים בקרב קהלים ליברליים. קידום מדיניות שנחשבת למנוגדת באופן פרובוקטיבי לערכים הליברליים תקשה על הפעילות של הקהילה הישראלית מול ציבורים ליברליים ועלולה להפחית את תמיכת הליברלים שבתוך הקהילה. השאלה היא, כמובן, עד כמה מוכנה ממשלת

ישראל לשנות את מדיניותה כדי לסייע לקהילה הישראלית-אמריקאית בפעולות הדיפלומטיה הציבורית שלה. זוהי סוגיה פוליטית בעיקרה שנידונה בקצרה בהמשך. התרומה החשובה ביותר שיכולה ישראל לתרום לפעילות הקהילה הישראלית בארצות-הברית היא הקמת מנגנון שמטרתו היא לקיים דיאלוג בין המדינה לבין מי שמבקשים להגן עליה מפני פעילות אנטי-ישראלית בארצות-הברית. מנגנון כזה יכול, בין היתר, לשפר את תהליכי הלמידה המשותפים ולהגביר את תחושת השליחות המשותפת, כפי שמוסבר בהמשך. לגורמים המקצועיים בישראל יש יתרון אדיר על פני כל הארגונים האחרים ברשת הפרו-ישראלית בכך שהם יכולים להשפיע על תהליך העיצוב של מדיניות ישראל עקב נגישותם למוקדי קבלת ההחלטות. כך, למשל, המשרד לנושאים אסטרטגיים, האמון על המאבק בקמפיין הדה-לגיטימציה והחרמות, יכול לשמש מקור למידע ולחוות דעת מקצועיות בנוגע להצעות חוק שיכולות להשפיע על היכולת של המחנה הפרו-ישראלי – ושל הקהילה הישראלית בתוכו – לפעול בארצות-הברית. הידע והלקחים שתעביר הקהילה הישראלית יוכלו להעשיר את מקבלי ההחלטות בנוגע למדיניות הקשורה במישרין או בעקיפין במאבקה של ישראל נגד הפעילות האנטי-ישראלית. גם אם המידע או חוות הדעת האלה לא ישנו את המדיניות בפועל, הם יוכלו לסייע בגיבוש המסרים שיפחיתו את הפגיעה בנכסים הישראליים בארצות-הברית.

דוגמה לכך היא המחלוקת בנוגע למתווה הכותל. כידוע אישרה ממשלת ישראל בינואר 2016 הסדר שלפיו תורחב רחבת הכותל לכיוון דרום, ויוקצה בה מקום לתפילה מעורבת של נשים ושל גברים יחד, ללא מחיצה. ניהול הרחבה – כך נקבע – יופקד בידי מועצה ציבורית ובה 12 נציגים. שישה מהם שוריינו לתנועה הקונסרבטיבית, לתנועה הרפורמית ולנשות הכותל (ששת הנציגים האחרים אמורים היו לבוא ממשרד ראש הממשלה, ממשרד התפוצות ומרשות העתיקות). אולם ביוני 2017, בלחץ המפלגות החרדיות, חזרה בה הממשלה וביטלה את מתווה הכותל. ביטול המתווה גרם למשבר בין היהדות הרפורמית והקונסרבטיבית בארצות-הברית לבין ישראל.⁷⁷ בסקר שערך הוועד היהודי-האמריקאי בספטמבר 2017 אמרו 73% מהיהודים האמריקאים שהשתתפו בו שהם תומכים בהסדר שבוטל.⁷⁸ מהסקר גם עולה כי קיימת התנגדות עזה בתוך הקהילה היהודית בארצות-הברית לכוח שקיבלה התנועה האורתודוקסית בישראל בסוגיות כמו גיור, נישואים וגירושים. שיעור המתנגדים עומד על לפחות שני שלישים מהמשיבים. מהסקר גם מתברר שהמתח בין יהדות ארצות-הברית לישראל בסוגיות דת ומדינה חריף אף יותר מהמתח הנובע ממדיניות ישראל כלפי הפלסטינים. זהו מצב שמסכן את הלכידות בתוך המחנה הפרו-ישראלי ומקשה מאוד על המאמצים של הקהילה הישראלית לגשר בין ישראל לבין הקהילה היהודית בארצות-הברית.

התחשבות בעמדותיהם של הרפורמים ושל הקונסרבטיבים (שהם הרוב ביהדות ארצות-הברית) הייתה בוודאי מונעת את הקרע הנוכחי, אך נראה שניתן היה לפחות למתן את המשבר אילו הדחייה של מתווה הכותל הייתה מתרחשת לאחר דיאלוג גלוי ופתוח בין שני הצדדים. זה לא קרה, והקרע שנוצר בין ישראל ליהדות ארצות-הברית עלול לסכן בעתיד גם את יחסי ישראל עם ארצות-הברית. הוא בוודאי צפוי להקשות מאוד על הקהילה הישראלית בארצות-הברית להילחם בזרמים האנטי-ישראליים. ההשלכות החמורות של המחלוקת בנוגע למתווה הכותל מדגישות עוד יותר את הצורך חיוני בקיום דיאלוג בין הקהילה הישראלית בארצות-הברית לבין מדינת ישראל. דיאלוג כזה יאפשר ללבן מחלוקות, אך הוא גם יאפשר למדינת ישראל לתמוך בצורכי הקהילה ולשפר את פעילותה. המשאבים העומדים כיום לרשות הקהילה הישראלית כדי להתמודד עם איום הדה-לגיטימציה הם מוגבלים מאוד. מהמחקר שהוצג כאן עולה, למשל, שלפעילים הישראלים חסרים ידע ומיומנויות תקשורת הנחוצים כדי להיאבק ביעילות בפעילות האנטי-ישראלית. אחרי ככלות הכול צריך לזכור שמדובר במתנדבים שלא הוכשרו לעסוק בדיפלומטיה ציבורית. אחת הדרכים לפתור את הבעיה הזאת היא להכשיר את הפעילים בעזרת עובדי מדינה שהוסמכו לשרת בתחום הדיפלומטיה הציבורית.

בעיה נוספת שמקשה על הקהילה הישראלית בארצות-הברית להיות אפקטיבית היא היעדר ייצוג במקומות קריטיים. גם בתחום הזה עשויה מדינת ישראל לסייע: ביכולתה לזהות מרחבים שאין בהם ייצוג ישראלי ולקדם מדיניות שתעודד ישראלים להגיע אליהם. למשל, ממשלת ישראל יכולה לסייע לסטודנטים ישראלים במלגות כדי שילמדו באוניברסיטאות העלית שנחשבות כיום למעוזים אנטי-ישראליים. במיוחד חמור המצב מהבחינה הזאת בקמפוסים של קליפורניה.⁷⁹ בתמורה יידרשו הסטודנטים הישראלים להשלים הכשרה מקצועית בתחום הדיפלומטיה הציבורית ולהוביל פעילות פרו-ישראלית בקמפוסים, בארגונים יהודיים או בארגונים ישראלים מקומיים. דוגמה נוספת לסיוע שיכולה להושיט המדינה: לארגן חילופי תלמידים בין תיכונים ישראליים לתיכונים אמריקאיים או בין מרכזים של תנועות נוער כדי להפגיש קהלי יעד נבחרים עם ישראלים ולחשוף אותם לזווית הישראלית כבר בגיל מוקדם. קידום הנוכחות הישראלית אינו מחייב בהכרח שליחת שגרירים ישראלים. אפשר לעשות זאת גם בדרכים אחרות, למשל לקדם מחקרים על ישראל שנותנים ביטוי לנרטיב הישראלי, כפי שעושה המכון הישראלי.⁸⁰

כדי שישאל תוכל ליהנות מפירותיו של שיתוף הפעולה עם הקהילה הישראלית בארצות-הברית יש להנהיג כמה שינויים בעבודה המשותפת:

השינוי החשוב ביותר הוא קונספטואלי. את רוב המשאבים המוקצים כיום למלחמה נגד קמפיין הדה-לגיטימציה מעבירה ישראל למאבק בפעילות האנטי-ישראלית. זאת אף

שהמערכה הישראלית כוללת גם פנייה לקהלים ניטרליים שאדישים לסכסוך הישראלי־פלסטיני ואינם משתתפים בפעילות אנטי־ישראלית או פרו־ישראלית. פגיעה בפעילות האנטי־ישראלית היא מטרה חשובה, אולם מהניתוח שהובא כאן עולה שלכל הפחות בהקשר האמריקאי יש צורך במאמץ מרכזי נוסף שתכליתו היא ליצור קואליציות עם הקהלים שאינם פעילים. הסיבה: המגמות הנוכחיות בחברה האמריקאית מסכנות את מערכת היחסים האסטרטגית בין וושינגטון לירושלים, ולכן יש צורך בהיפוך המגמה ולא רק בבלימת המגמה הקיימת. כפי שעולה מהעבודה הזאת, זהו בדיוק התחום שבו יכולה לסייע הקהילה הישראלית בארצות־הברית: יתרונה הוא ביכולתה לגשר בין החברות ולא בהובלת המאבק בפעילות האנטי־ישראלית.

לשינוי קונספטואלי יש, כמובן, משמעויות ארגוניות. יצירת קואליציות ותחזוק שיתופי פעולה דורשים מערך כלים ומיומנויות ששונים לחלוטין מאלה הנדרשים לשם תקיפה, השחרה וסיכול של פעילות אנטי־ישראלית. ישראל נהנית מיכולות המאפשרות לה להוביל מערכה נגד הקבוצות האנטי־ישראליות, אולם יכולותיה ליצור ולתחזק קואליציות מוגבלות למדי. הסיבה לכך ברורה: מוסדות המדינה מתקשים לקיים דיאלוג פתוח עם קבוצות חברתיות שונות, במיוחד אם מדובר בקבוצות שמבקרות את המדינה, סולדות ממנה ומפגינות כלפיה חשדנות רבה.

לכן לצד המערך שנאבק בקבוצות האנטי־ישראליות יש להקים מערך מקביל שתכליתו היא לפתח יכולות בתחום ההקמה והתחזוק של קואליציות ושל שיתופי פעולה עם קהלים רבים ושונים. היכולות האלה נחוצות להשגת היעד האסטרטגי של שינוי העמדות בחברה האמריקאית כלפי ישראל. בכוחן להרחיב את המחנה הפרו־ישראלי, למנוע את התפשטותו של המחנה האנטי־ישראלי ואף לערער מעט את הפעילות האנטי־ישראלית באמצעות הרחקה של גורמים מתונים הפעילים כיום בארגונים בעלי אג'נדה אנטי־ישראלית קיצונית. המערך המוצע יידרש לחקור היטב את התרומות הייחודיות שתוכל ישראל לספק לכלל הגורמים הפרו־ישראליים הרלוונטיים וכיצד לעשות זאת בצורה האפקטיבית ביותר בלי לפגוע בפעילותם. בסיס לחקירה כזאת יכול להיות הדיון המוצג כאן בנוגע לתרומת המדינה למאמץ של הקהילה הישראלית־אמריקאית. על מדינת ישראל לקדם אסטרטגיה כוללת שתשרת בחוכמה את שני המערכים: המערך לסיכול הפעילות האנטי־ישראלית מחד גיסא והמערך לגיוס הקבוצות הניטרליות מאידך גיסא. יש צורך במנגנון תיאום ובקרה שיבטיח זרימת מידע רלוונטי ותיאום ברמה גבוהה בין שני המערכים כך שלא יפגעו זה במאמציו של זה או יגרמו להוצאות כפולות ולבזבוז משאבים.

יש להקפיד על כך שכל מערך שייבנה יכלול מנגנון של היזון חוזר בין נקודת הקצה בקהילה הישראלית לבין מוסדות המדינה הרלוונטיים. מנגנון כזה חיוני כדי להתגבר על הנוכחות המוגבלת בשטח של גורמי המדינה וכדי לממש את פוטנציאל

התרומה של פעילות הקהילה הישראלית. במסגרת הזאת יועברו מסקנות ותובנות של הפעילים בארצות-הברית לישראל כדי שניתן יהיה לשפר את הרשת הפרו-ישראלית ואת כלל הדיפלומטיה הציבורית. במקרים מסוימים אף עשויות המסקנות והתובנות לסייע לפעילות הדיפלומטית בין המדינות. המדינה תוכל להיעזר במנגנון הזה כדי להבין את רחשי הלב של החברה האמריקאית וכדי לבחון רעיונות ומסרים מסוימים לפני שהם מיושמים במסגרת הפעילות הפורמלית. בכל מקרה יש להימנע ממצב שבו מידע העולה כתוצאה מחיכוך ומאינטראקציה של הקהילה הישראלית בשטח אינו מועבר לגורמים פרו-ישראלים אחרים. בשל היותו האחראי הרשמי למלחמה בדה-לגיטימציה והודות לניסיון שצבר בשנתיים האחרונות במסגרת המערך שהוקם, אך טבעי הוא שהמשרד לנושאים אסטרטגיים הוא שיוביל את הפעילות הזאת. אולם אין מניעה שאת הפעילות הזאת יעשו משרדים אחרים, ובתנאי שהפעילות החדשה לא תהיה מנותקת מהפעילות הקיימת שאותה מנהל המשרד לנושאים אסטרטגיים. במקביל למנגנון ההיזון החוזר יש לקיים מפגשים תקופתיים בין גורמים רשמיים לבין פעילים בשטח. המפגשים האלה חשובים כדי להביע הערכה מטעם המדינה לפעילות, שלרוב נעשית בהתנדבות, וכדי לשמר את המוטיבציה בקרב הפעילים לאורך זמן. המפגשים האלה חשובים גם כדי לעשות בקרת איכות לפעילות בשטח, כדי לאפשר לגורמים הרשמיים לתת סיוע או הכוונה מקצועית במקרה הצורך, כדי ללמוד מהחיכוך עם הקהלים השונים וכדי לקבל משוב על פעילות הגורמים הרשמיים כדי לשפרה. המפגשים האלה גם יבטיחו שתובנות ולקחים חשובים מהשטח לא ייתקעו מסיבה כלשהי במסגרת מנגנון ההיזון החוזר. בשל נוכחות אנשיו בשטח נראה כי משרד החוץ הוא המתאים ביותר לקיים את המפגשים האלה. לכן חשוב שהוא יהיה מתואם עם המשרד המוביל את כלל המאמץ הרשמי.

המזכר הזה מתמקד באתגר של הפעלת הקהילה הישראלית בארצות-הברית במסגרת המאבק בקמפיין הדה-לגיטימציה נגד ישראל, אולם מסקנותיו עשויות להיות רלוונטיות גם למאמץ לבסס שיתוף פעולה עם קהילות נוספות ברשת הפרו-ישראלית. גם הארגונים האלה פועלים בזירת הדיפלומטיה הציבורית, וחולשותיהם דומות בדרך כלל לאלה שפורטו בנוגע לקהילה הישראלית-אמריקאית. עם זאת, דרוש ניתוח עומק שיבחן חולשות וצרכים נוספים וכן את אופיה השונה של כל קהילה ואת זיקתה לישראל כדי להשלים תמונה רחבה וטובה יותר של מערכת היחסים הראויה בין ישראל לבין הרשת הפרו-ישראלית בארצות-הברית. המבחן של הרשת הזאת, כפי שנטען במאמר הזה, הוא היפוך המגמות הקיימות בקרב החברה האמריקאית ביחסה לישראל ולא רק שלילת הצלחות נוספות מהפעילות האנטי-ישראלית. אם המאמר הזה ישמש בסיס לדיון אסטרטגי כזה או רק יעורר דיון כזה, הרי שפרסומו מילא את ייעודו.

הערות

1. "משרד החוץ – המאבק הדיפלומטי-תקשורתי בתנועת החרמות ובגילויי האנטישמיות בחו"ל", דו"ח מבקר המדינה השנתי 66, 2016, עמ' 866, <https://goo.gl/KxCwnN>
2. שם, עמוד 865.
3. אברהם בן-צבי, **מטרומן ועד אובמה: עלייתם וראשית שקיעתם של יחסי ארצות-הברית-ישראל**, ידיעות אחרונות, תל-אביב, 2011, עמודים 12-22.
4. Dina Smeltz, Kelhan Martin, "American Views of Israel Reveal Partisan and Generational Divides," *The Chicago Council On Global Affairs*, 20 December 2016, <https://goo.gl/JjwZn1>
5. Pew Research Center, "Republicans and Democrats Grow Even Further Apart in Views of Israel, Palestinians," 23 January 2018, <https://goo.gl/jeZeGE>
6. Gallup, "Americans Remain Staunchly in Israel's Corner," 13 March 2018, <https://goo.gl/bTe8j8>
7. Lydia Saad, "US conservatives outnumber liberals by narrowing margin," *Gallup News*, 3 January 2017, <https://goo.gl/iiWyDk>
8. כ-39% מהיהודים הגדירו את עצמם ליברלים, ו-15% – נוטים לליברלים. באותו הסקר הגדירו את עצמם כ-22% מהיהודים שמרנים או נוטים לשמרנים. American Jewish Committee (AJC), *Survey of American Jewish Opinion 2017*, 13 September 2017, <https://goo.gl/3ibDgr>
9. ראו, למשל, את מחקריו של ד"ר אמנון כוורי שבהם הוא בוחן את יחסם של דעת הקהל האמריקאית ושל הקונגרס האמריקאי כלפי ישראל: "From Bipartisanship to Dysergia: Trends in Congressional Actions toward Israel," *Israel Studies* 19, No. 3, Fall 2014, pp. 1-28, <https://goo.gl/NPczmj>; Amnon Cavari, "Religious Beliefs, Elite Polarization, and Public Opinion on Foreign Policy: The Partisan Gap in American Public Opinion toward Israel," *International Journal of Public Opinion Research* 25, no. 1, March 2013, pp. 1-22, <https://goo.gl/pwi9De>
10. בישראל בבית הנבחרים האמריקאי, "פוליטיקה, גיליון 25, קיץ 2016, עמודים 235-252, <https://goo.gl/YymK2i> מחקר נוסף שממנו עולות מגמות זהות באחרונה עמותת Brand Israel, <https://goo.gl/r9xgJm>
11. לידיה סעד, שם (ראו הערה 6).
12. Ido Aharoni and Amir Grinstein, "How to (re)position a country? A case study of the power of micro-marketing," *Place Branding and Public Diplomacy*, No.13 (4), February 2017, p. 8, <https://goo.gl/FZw7zs>
13. Janet Krasner Aronson, Matthew Boxer, Matthew A. Brookner, Charles Kadushin and Leonard Saxe, "2015 Greater Boston Jewish Community Study," Cohen Center for Modern Jewish Studies, Brandeis University, 2016, p. 17, <https://goo.gl/MiJ18d>
14. שם, עמוד 47.
15. לפי מפקד האוכלוסין האחרון שנעשה בשנת 2000, חיו אז בארצות-הברית 106,839 ישראלים. בהיעדר מפקד מעודכן יותר, מעלים חוקרים שונים השערות שונות בנוגע לשיעור הגידול של

- Haim Handwerker, How Many Israelis שחלפו מאז. ראו, למשל: Live in America?," *Forward*, 20 June 2014, <https://goo.gl/kdZFwV>
15. למידע נוסף על פעילות הארגון ראו: <https://goo.gl/S6EiD4>
16. The organized conduct of relations between states," in Alan K. Henrikson, "Sovereignty", diplomacy, and democracy: The changing character of international representation - From state to self," *Fletcher Forum of World Affairs*, Vol. 37, 2013, p.118, <https://goo.gl/3zGXiz>
17. Alan K. Henrikson, *What Can Public Diplomacy Achieve?*, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', 2006, <https://goo.gl/z7o3ub>
18. "Direct communication with foreign peoples with the aim of affecting their thinking and, ultimately, that of their governments" in Gifford Malone, Managing public diplomacy, *Washington Quarterly*, Vol. 8, no. 3, 1985, p. 199, <https://goo.gl/w3Pr4V>
19. Eytan Gilboa, "Searching for a Theory of Public Diplomacy," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, March 2008, p. 58, <https://goo.gl/96XgXL>; Gregory Bruce, "Public Diplomacy: Sunrise of an Academic Field," *The Annals of the American academy of political and social science*, Vol. 616, No. 1, March 2008, p. 275, <https://goo.gl/a1Vabk>
20. נחמן שי, **מלחמדיה: ישראל, העולם והקרב על התודעה**, משכל: ידיעות ספרים וספרי חמד, 2013, עמוד 62, <https://goo.gl/RksZue>
21. Rhonda S. Zaharna, *Battles to Bridges: US Strategic Communication and Public Diplomacy after 9/11*, Springer, 2010.
22. Mark Leonard, "Diplomacy by Other Means," *Foreign Policy*, November 2009, <https://goo.gl/XxnTco>; Ellen Huijgh, "Public Diplomacy," in *The Sage Handbook of Diplomacy* 2016, p. 442, <https://goo.gl/XNiMgY>; Gilboa, *Ibid.*, p. 56.
23. Michael Barrnet and Raymond Duvall, "Power in International Politics," *International Organization*, Vol. 59, No. 1, 2005, p. 40, <https://goo.gl/sDqd5F>
24. עבדאללה צוואלחה, "הסביבה האסטרטגית החדשה של ישראל – אתגר העוצמה הרכה", **עדן אסטרטגי**, כרך 17, גיליון 1, אפריל 2014, עמ' 17, <https://goo.gl/Cvv62c> על הירידה בתועלת שבהפעלת כוח צבאי ראו גם: Rupert Smith, *The Utility of Force: The Art of War in Modern World*, Random House, New York, 2005, pp. 269-279.
25. Ernest J. Wilson III, "Hard Power, Soft Power, Smart Power," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, No. 1, March 2008, p. 114, <https://goo.gl/jwKMbr>
26. Joseph Nye, "Soft power: The origin and political progress of a concept," *Palgrave Communications*, Vol. 3, 2017, <https://goo.gl/g7acYx>
27. Joseph Nye, "Smart power," *New perspective Quarterly*, Vol. 26, Issue 2, Spring 2009, pp. 7-9, <https://goo.gl/8EBiei>; Nye, Soft power, *Ibid.*
28. נחמן שי, **מלחמדיה**, עמוד 65; גלבע, שם, עמוד 58; Dennis L. Wilcox, Glen T. Cameron and Bryan H. Reber, *Public Relations: Strategies and Tactics, Eleventh edition*, Pearson, Boston, 2016, pp. 1-412.
29. Benno H. Signitzer and Timothy Coombs, "Public relations and public diplomacy: Conceptual covergences," *Public Relations Review*, Vol. 18, No. 2, 1992, p.138, <https://goo.gl/LUq8bv>
30. גלבע, שם, עמוד 67.
31. Simon Mark, *A Greater Role for Cultural Diplomacy*, Netherlands Institute of International Relations 'Clingendael', April 2009, p. 13, <https://goo.gl/qCHwu2>
32. גלבע, שם, עמוד 72.

33. Nicholas J. Cull, "Public Diplomacy: Taxonomies and Histories," *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, No. 1, March 2008, p. 32, <https://goo.gl/9u3ibH>
34. לתמליל הנאום של הנשיא טראמפ מ-23 במאי 2017 ראו: <https://goo.gl/QdhYb4>
35. Geoffrey Cowan and Amelia Arsenault, "Moving from Monologue to Dialogue to Collaboration: The Three Layers of Public Diplomacy," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 616, No. 1, 2008, pp. 10-30, <https://goo.gl/bt1jXL>
36. שם, עמוד 13.
37. שם, עמודים 13-16.
38. שם, עמודים 16-20.
39. המשרד להגנת הסביבה, מזכר הבנות לקידום שיתוף פעולה סביבתי טכנולוגי בין ישראל לסין, 21 במרס 2017, <https://goo.gl/ZmHCbx>
40. דב שנער ואחרים, **דיפלומטיה ציבורית בישראל – פרויקט משותף של מוסד שמואל נאמן בטכניון ושל משרד החוץ הישראלי**, מוסד שמואל נאמן, חיפה, 2009, עמ' 30, <https://goo.gl/2o1b87>
41. נחמן שי, שם
42. "פעילות מערך ההסברה והדיפלומטיה הציבורית במשרד החוץ", דו"ח מבקר המדינה 58 א, משרד מבקר המדינה, 2007, עמודים 451-457, <https://goo.gl/6WPd8R>
43. שם, עמודים 456-457.
44. משרד ראש הממשלה, החלטה מספר 1936 בדבר הקמת מערך ההסברה הלאומי, 8 ביולי 2007, <https://goo.gl/Y4ykc8>
45. "דו"ח ביקורת על יישום חוק המל"ל והתמודדות עם המשט הטורקי", דו"ח מבקר המדינה, פרק ב': תפקוד מערך ההסברה הלאומי, 2012, עמודים 114-115, <https://goo.gl/MmDBEb>
46. שם, עמ' 115-116.
47. נחמן שי, שם, עמ' 319-320.
48. פלורה קוד דבידוביץ', **מערך ההסברה של ישראל ותדמיתה בעולם**, מרכז המחקר והמידע, הכנסת, 29 בנובמבר 2010, <https://goo.gl/SPFZLB>
49. הדו"ח השנתי של מבקר המדינה 366, 2016, עמוד 866.
50. שם, עמוד, 868.
51. שם, עמוד 869.
52. שם, עמוד 870.
53. שם, עמוד 861.
54. שם, עמוד 862.
55. Shay Attias, "Israel's New Peer-to-Peer Diplomacy," *The Hague Journal of Diplomacy* 7, 2012, pp. 473-482, <https://goo.gl/nTht71>
56. לאתר הרשמי של המיזם: <https://goo.gl/k1tkVZ>
57. "עידו אהרני מדבר על מיתוג ישראל", סרטון מתוך כנס הרצליה 2010, פורסם ב-24 במרס 2010, <https://goo.gl/8KCCbG>
58. Melissa Conley Tyler and Craig Beyerinck, "Citizen Diplomacy" in *The Sage Handbook of Diplomacy* 2016, p. 523, <https://goo.gl/XNiMgY>
59. William Corr, "Cultural Internationalism and World Order" in *Journal of World History*, Vol. 9, No. 2, 1998, pp. 303-305. <https://goo.gl/TxDHxs>
60. Tyler and Beyerinck, *Ibid.*, p. 521.
61. Paul sharp, "Making Sense of Citizen Diplomats: The people of Duluth, Minnesota, as International Actors," *International Studies Perspectives*, Vol. 2, No. 2, 2001, pp. 131-150, <https://goo.gl/xMca7c>

- .62 Ilan Manor, "Israeli Public Diplomacy: Between Fusion and Confusion," USC Center on Public Diplomacy, 26 January 2015, <https://goo.gl/bRqXKg>
- .63 Aronson et al, Ibid., pp. 27-28.
- .64 הנקודה הזאת נידונה בהרחבה בפרק הרביעי. ראו, למשל, סקר מעורבות של הקהילה היהודית בפעילות שכוללת תוכן ישראלי שנעשה בבוסטון ב-2015: Aronson et al, Ibid., pp. 54-62.
- .65 Eytan Gilboa, Maria Babrielsen Jumbert, Jason Miklian, and Piers Robinson, "Moving media and conflict studies beyond the CNN effect," Review of International Studies, Vol. 42, No. 4, October 2016, p. 671, <https://goo.gl/8XMPoF>
- .66 Shay Attias, Ibid., pp. 473-482.
- .67 Mark Leonard, Ibid., pp. 48-56.
- .68 Eytan Gilboa, "Public Diplomacy: The Missing Component in Israel's Foreign Policy," Israel Affairs, Vol. 12, No. 4, 2006, pp. 715-747, <https://goo.gl/Pa9fsk>
- .69 Aronson et al, Ibid., p. 17.
- .70 שם, עמ' 17.
- .71 לאתר הסניף בבוסטון של המועצה הישראלית-אמריקאית, ראו: <https://goo.gl/Q7rUzM>
- .72 אכן נמצאו שני סקרים כאלה, והם הוצאו מהדגימה לפני ניתוח הממצאים.
- .73 גם בסקר שעשתה אוניברסיטת ברנדייס מודגש כי עקב מחסור בנתונים על הקהילה הישראלית בבוסטון על הקורא להביא בחשבון שהדגימה בסקר מבוססת מספר קטן של ישראלים בוגרים. ראו: ארונסון ואחרים, שם, עמוד 75.
- .74 בשאלה הזאת יכלו המשיבים לבחור בכמה תשובות ולא נאלצו לסמן את התשובה הנכונה ביותר.
- .75 ארונסון ואחרים, שם, עמודים 54-62.
- .76 שם, עמוד 47.
- .77 על המשבר שפרץ בעקבות הקפאתו של מתווה הכותל ראו: יאיר שרקי, "ביטול מתווה הכותל: מי נגד מי?", **חדשות 2**, 26 ביוני 2017, <https://goo.gl/8wWGkU>
- .78 American Jewish Committee, AJC Survey of American Jewish Opinion 2017, 13 September 2017, <https://goo.gl/3ibDgr>
- .79 לדוגמה, בדו"ח של מרכז כהן ללימודי יהדות מודרנית באוניברסיטת ברנדייס מצוין שבקמפוסים בקליפורניה שיעור העוינות לישראל גבוה באופן משמעותי מהממוצע. ראו: Leonard Saxe, Theodore Sasson, Graham Wright, Shahar Hecht, "Antisemitism and the College Campus: Perceptions and Realities," Maurice and Marilyn Cohen Center for Modern Jewish Studies, Brandeis University, July 2015, p. 15, <https://goo.gl/v4paAt>
- .80 כתובתו של אתר המכון הישראלי: <https://goo.gl/Rq55x1>

INSS Memoranda, November 2016–Present

- No. 174, April 2018, Avner Golov, *The Israeli Community in the United States: A Public-Diplomacy Asset for Israel* [Hebrew].
- No. 173, March 2018, Meir Litvak, Emily B. Landau, and Ephraim Kam, eds., *Iran in a Changing Strategic Environment*.
- No. 172, February 2018, Meir Litvak, Emily B. Landau, and Ephraim Kam, eds., *Iran in a Changing Strategic Environment* [Hebrew].
- No. 171, January 2018, Carmit Valensi, Udi Dekel, and Anat Kurz, eds., *Syria – From a State to a Hybrid System: Implications for Israel*.
- No. 170, January 2018, Doron Matza, *Patterns of Resistance among Israel's Arab-Palestinian Minority: A Historical Review and a Look to the Future*.
- No. 169, September 2017, Einav Yogev and Gallia Lindenstrauss, eds., *The Delegitimization Phenomenon: Challenges and Responses*.
- No. 168, September 2017, Carmit Valensi, Udi Dekel, and Anat Kurz, eds., *Syria: From a State to a Hybrid System: Implications for Israel* [Hebrew].
- No. 167, July 2017, Udi Dekel, Gabi Siboni, and Omer Einav, eds., *The Quiet Decade: In the Aftermath of the Second Lebanon War, 2006-2016*.
- No. 166, July 2017, Yehuda Greenfield-Gilat, *The Palestinian Refugees: The Israeli Interest* [Hebrew].
- No. 165, June 2017, Dan Weinstock and Meir Elran, *Securing the Electrical System in Israel: Proposing a Grand Strategy*.
- No. 164, February 2017, Einav Yogev and Gallia Lindenstrauss, eds., *The Delegitimization Phenomenon: Challenges and Responses* [Hebrew].
- No. 163, February 2017, Nizan Feldman, *In the Shadow of Delegitimization: Israel's Sensitivity to Economic Sanctions*.
- No. 162, November 2016, Yoel Guzansky, *Between Resilience and Revolution: The Stability of the Gulf Monarchies* [Hebrew].
- No. 161, November 2016, Udi Dekel, Gabi Siboni, and Omer Einav, eds., *The Quiet Decade: In the Aftermath of the Second Lebanon War, 2006–2016* [Hebrew].
- No. 160, November 2016, Pnina Sharvit Baruch, *The Report of the Human Rights Council Commission of Inquiry of the 2014 Operation in the Gaza Strip – A Critical Analysis* [Hebrew].

השחיקה בתמיכה בישראל בקרב הציבור האמריקאי הליברלי ומיצובה של ישראל בלב המחלוקת הפוליטית בין הרפובליקנים לדמוקרטים עלולים לערער את היחסים המיוחדים בין ישראל לארצות־הברית בטווח הבינוני והארוך. כדי לשמור על הברית בין המדינות יש לפעול לביסוס הדימוי החיובי של ישראל בקרב הציבור האמריקאי, כך שיהווה עוגן להיפוך מגמת השחיקה בתמיכה בקרב קהל היעד הליברלי.

הקהילה הישראלית בארצות־הברית היא נכס בעל פוטנציאל תרומה רב למימוש מטרה הזאת: היא כוללת מספר רב של "שחקני שטח" שמעורים בחברה הישראלית ובחברה האמריקאית, ולכן היא יכולה לגשר ביניהן.

מזכר זה מציע מודל להקמתה ולניהולה של קהילה ישראלית שתקדם פעילות ישראלית שתכליתה לגשר בין מדינת ישראל לבין הציבור האמריקאי.

ד"ר אבנר גולוב הוא מנהל תכניות המחקר ועמית מחקר במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) ועמית במכון ישראל (Israel Institute) זכה בפרס Peter Ackerman לעבודת הדוקטורט המצטיינת לשנת 2017 מטעם בית הספר פלטשר למשפט ודיפלומטיה באוניברסיטת טאפטס, וכן בפרס Morris Abrams בתחום היחסים הבינלאומיים. שימש כחוקר "הארי טרומן" בבית-הספר פלטשר וחוקר אורח במכון לביטחון אמריקאי חדש (CNAS).
